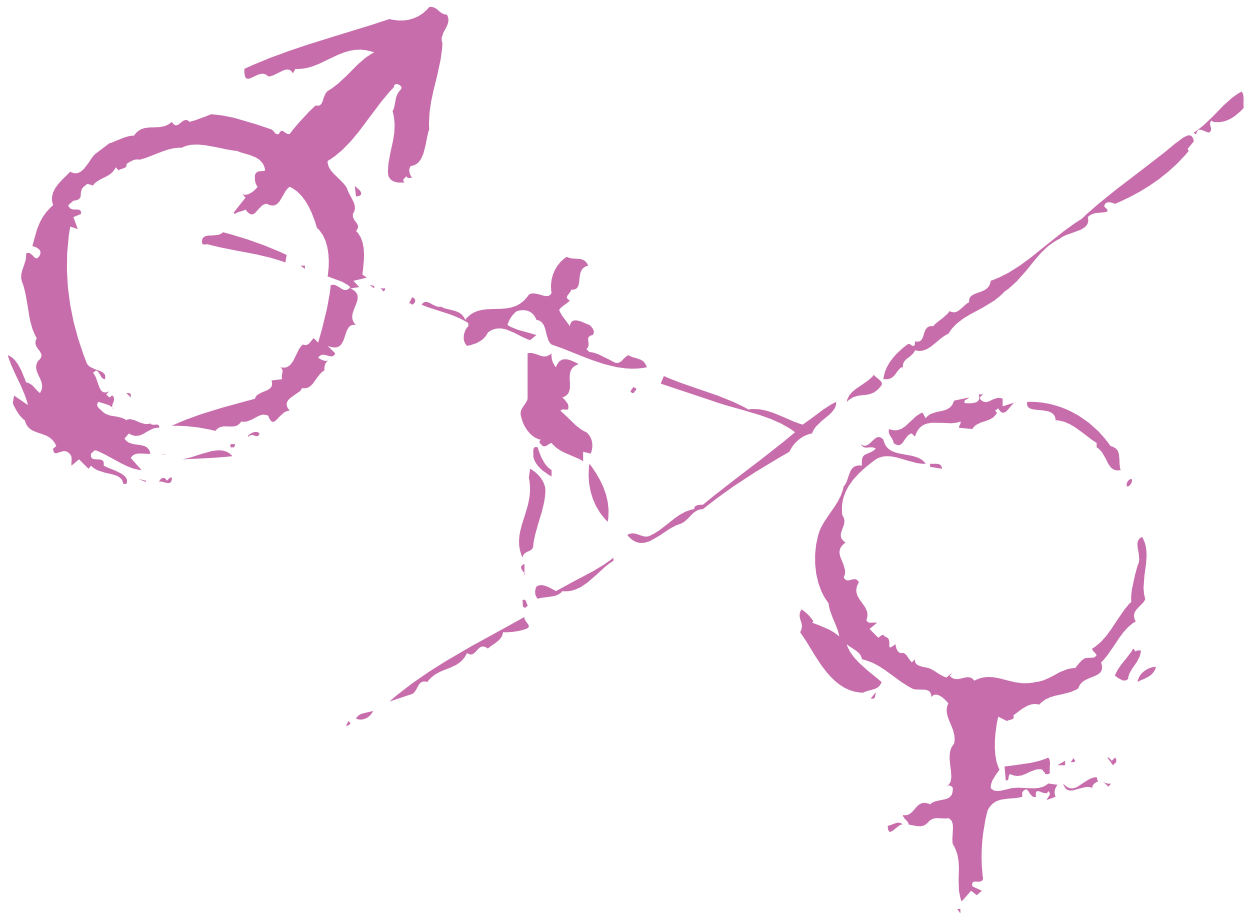

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

Родово буџетирање

ORGANISATION
INTERNATIONALE DE
LA FRANCOPHONIE

Родово буџетирање

Финален извештај на Групата специјалисти за родово буџетирање (EG-S-GB)

Генерален директорат за човекови права
Стразбур, 2005 г.

Одделение за еднаквост
Генерален директорат за човекови права
Совет на Европа
F-67075 Strasbourg Cedex

© Council of Europe, 2005

Printed at the Council of Europe

Советот на Европа

Советот на Европа е политичка организација која беше основана на 5 мај 1949 година од страна на десет европски држави со цел да се промовира поголемо единство помеѓу нејзините членки. Советот на Европа сега брои 46 европски држави¹.

Главните цели на организацијата се промоција на демократијата, човековите права и владеењето на правото и развивање на заеднички одговори на политичките, општествените, културните и правните предизвици во нејзините земји членки. Од 1989 г., Советот ги вклучи повеќето држави од централна и источна Европа и ги поддржа во нивните напори да ги имплементираат и консолидираат нивните политички, правни и административни реформи.

Постојаното седиште на Советот на Европа е во Стразбур (Франција). Според својот Статут, организацијата се состои од две составни тела: Комитет на министри, составен од Министрите за надворешни работи на 46-те земји членки и Парламентарно Собрание, кое ги вклучува делегациите од 46-те национални парламенти. Во Конгресот на локални и регионални власти во Европа се претставени локалните и регионалните власти од земјите членки.

Европскиот суд за човекови права е судско тело со надлежност да носи одлуки по жалби поднесени против одредена држава од страна на поединци, здруженија или други држави за повреда на Европската конвенција за човекови права.

Советот на Европа и родовата еднаквост

Разгледувањето на еднаквоста помеѓу жените и мажите, сфатена како основно човеково право, е одговорност на Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите (CDEG). Експертите кои го сочинуваат Одборот (еден од секоја земја членка) имаат задача да поттикнуваат активности на национално ниво, како и во рамките на Советот на Европа, за да се постигне ефективна еднаквост помеѓу жените и мажите. Со оваа цел, Одборот врши анализи, студии и евалуации, ги дефинира стратегиите и политичките мерки и, онаму каде тоа е неопходно, ги воспоставува соодветните правни инструменти.

За информација за активностите на Советот на Европа во областа на родовата еднаквост Ве молиме погледнете ја нашата страна: <http://www.coe.int/equality/>

Одделение за еднаквост
Генерален директорат за човекови права
Совет на Европа
F-67075 Strasbourg Cedex
Тел. +33 (0)388 41 20 00; Факс. +33 (0)3 88 41 27 05; E-mail: dg2.equality@coe.int

¹ Албанија, Андора, Ерменија, Австрија, Азербејџан, Белгија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Хрватска, Кипар, Чешка Република, Данска, Естонија, Финска, Франција, Грузија, Германија, Грција, Унгарија, Исланд, Ирска, Италија, Летонија, Лихтенштајн, Литванија, Луксембург, Малта, Молдавија, Монако, Холандија, Норвешка, Полска, Португалија, Романија, Руска Федерација, Сан Марино, Србија и Црна Гора, Република Словачка, Словенија, Шпанија, Шведска, Швајцарија, „Поранешна Југословенска Република Македонија“, Турција, Украина, Велика Британија.

Содржина

Вовед

Советот на Европа и вклучувањето на родот во главните политики	6
Советот на Европа и родовото буџетирање	8

Што е родово буџетирање?

Историски осврт	10
Дефиниција иопсег	11
Цели	13
Предуслови и принципи	14

Имплементација на родовото буџетирање

Инволвирани страни	16
Различните фази на буџетскиот процес	19
Алатки и методи за родово буџетирање	21
Предизвици	25
Евалуација на иницијативите за родово буџетирање	26
Табела: Вметнување на родова перспектива во процесот на јавно буџетирање	27

Примери на упатства за започнување на иницијатива за родово буџетирање

Зошто да се започне иницијатива за родово буџетирање?	30
Организирање на иницијатива за родово буџетирање	31
Планирање на иницијатива за родово буџетирање	32
Проценка базирана врз родот	34
Видливост на родот во владиниот предлог буџет: очекувани цели	35

Примери на иницијативи за родово буџетирање во земјите членки на Совет на Европа

Австрија	35
Белгија	36
Франција	37
Германија	38
Ирска	39
Норвешка	40
Полска	42
Шпанија	42
Шведска	43
Швајцарија	44
Турција	45
Велика Британија	46
Нордиски Совет на министри	47

Прилог I

Членови на Групата специјалисти за родово буџетирање (EG-S-GB)	48
--	----

Прилог II

Критериуми за работа на Групата специјалисти за родово буџетирање (EG-S-GB)	49
---	----

Прилог III

Прашалник за родово буџетирање доставен до членовите на Управниот одбор за родова еднаквост (CDEG)	50
--	----

Прилог кон формуларот на Прашалникот за презентација на проекти за родово
буџетирање 51

Прилог IV

Библиографија 52

Вовед

Советот на Европа и вклучувањето на родот во главните политики

Советот на Европа има суштинска улога во промовирањето на родовата еднаквост во неговите земји членки и, преку дефинирање на заедничките принципи и стандарди, во промоцијата на целосната партиципација на жените и мажите во општеството.

Иако жените постигнале *de jure* еднаквост и еднаков статус со мажите, во мнозинството европски држави тие се сè уште дискриминирани во многу области. Усвоено е законодавство за борба против дискриминацијата и за промоција на еднаквиот третман и воспоставени се машинерии на политики на родова еднаквост за мониторинг на ситуацијата.

Сепак, родовата нееднаквост и понатаму има влијание во сите сфери од животот и сè повеќе станува јасно дека се потребни нови пристапи, нови стратегии и методи за да се постигне целта на родовата еднаквост. Вклучувањето на родовите прашања во главните политики е една од овие стратегии.

Концептот на вклучување на родовите прашања во главните политики за прв пат се појави во меѓународните текстови по Третата светска конференција за прашањето на жените на Обединетите Нации (Најроби, 1985 г.), во дебатата за улогата на жената во развојот. Платформата за акција, усвоена на Четвртата светска конференција за прашањето на жените (Пекинг, 1995 г.) повикува на промоција на вклучувањето на родовите прашања во главните политики наведувајќи дека *„владите и другите актери треба да промовираат активна и видлива политика на вклучување на родовата перспектива во сите политики и програми, при што пред донесување на одлуките ќе се направи анализа на нивните соодветни ефекти врз жените и мажите.“*

Оттогаш, државите прават напори да ја воведат родовата стратегија на локално, регионално и национално ниво. Меѓународните организации, имено Обединетите Нации, Советот на Европа, Европската Унија и Нордискиот Совет на министри одиграа активна улога во ширење на информациите, организација на конференции и воведување на стратегијата во сопствените структури.

Советот на Европа основаше *Група на специјалисти за вклучување на родовите прашања во главните политики (EG-S-MS)* во 1995 година под покровителство на Управниот Одбор за еднаквост меѓу жените и мажите (CDEG).¹ Финалниот извештај на Групата, објавен во 1998,² содржи дефиниција на вклучувањето на родовите прашања во главните политики, опис на потеклото на оваа стратегија и на начинот на кој таа се однесува на специфични политики за родова еднаквост. Извештајот ги разгледува проблемите кои може да се јават при имплементација на вклучувањето на родовите прашања во главните политики и објаснува зошто е важна оваа стратегија. Извештајот ги наведува неопходните предуслови за спроведување на стратегијата и дава примери на добри практики.

Вклучувањето на родовите прашања во главните политики е дефинирано како:

¹ Управниот Одбор за родова еднаквост (CDEG) е меѓувладин комитет составен од еден претставник од секоја од 46-те земји членки на Советот на Европа.

² *Gender mainstreaming – Conceptual framework, methodology and presentation of good practices.* (Вклучување на родовите прашања во главните политики – Концептуална рамка, методологија и презентација на добрите практики). Финален Извештај на активности на Групата специјалисти за вклучување на родовите прашања во главните политики (EG-S-MS) (EG-S-MS (98) 2 rev)

Вклучувањето на родовите прашања во главните политики претставува (ре)организација, подобрување, развој и евалуација на процесите за креирање на политиките, пришто перспективата на родова еднаквост се инкорпорира во сите политики на сите нивоа и фази од страна на актерите кои се вообичаено вклучени во креирање на политиките.

По овој Извештај, Комитетот на министри на Советот на Европа усвои *Препорака за вклучување на родовите прашања во главните политики* во октомври 1998 г.¹. Текстот им препорачува на владите да го распространат Извештајот и да ја охрабрат неговата употреба како алатка за имплементација на стратегијата во јавниот и приватниот сектор. Комитетот истовремено усвои и *Порака до Управните одбори на Советот на Европа* поттикнувајќи ги да црпат инспирација од Извештајот на Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите и да ја имплементираат стратегијата во нивните програми на активности.

Вклучувањето на родовите прашања во главните политики остана една од приоритетните области за работата на Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите и Советот на Европа во врска со родовата еднаквост, пришто на различни нивоа се прават напори за наоѓање на нови начини за интегрирање на оваа димензија во програмите на други Управни одбори и да се фаворизира нејзиното користење на национално ниво.

Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите лансираше пилот проект во 2001 со четири други управни одбори² за да се разгледа како родовата еднаквост се однесува на сферите со кои се занимаваат другите комитети и како родовата перспектива може да се воведо во нивната работа. Од овој проект во праксата произлезе *Семинарот за вклучување на родовите прашања во социјалните служби* кој се одржа во декември 2002 година во заедничка организација на Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите и Европскиот комитет за социјална кохезија (CDCS). Една од целите на семинарот беше да обезбеди практични информации за вклучувањето на родовите прашања во главните политики за новата Група на специјалисти за вклучување на корисниците во социјалните служби, која започна со работа во 2003 г.

Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите исто така се занимаваше со прашањето на родова еднаквост во контекст на образованието и формираше Група на специјалисти за промоција на родовата стратегија во училиштата (EG-S-GS) во соработка со Управниот одбор за образование (CD-ED), која имаше задача да ги евалуира постоечките политики и практики во оваа област со цел да се изнајдат нови начини и средства за промовирање на родовата перспектива во образовниот систем преку обука на наставници, преку наставната програма и материјали, како и преку методите на настава и контекстот на учење. Конечниот извештај на Групата³ беше усвоен од Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите во ноември 2004 г. Овој Извештај предлага насоки за воспоставување на стратегии за промоција на родовата перспектива во училиштата. Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите и Управниот одбор за образование сега подготвуваат Препорака за промоција на родовата перспектива во училиштата.

¹ Препорака бр. R (98) 14 на Комитетот на министри до земјите членки за вклучување на родовите прашања во главните политики.

² Европски комитет за социјална кохезија (CDCS); Европски комитет за здравство (CDSP); Комитет за развој на спортот (CDDS); Ад хок комитет на експерти за правните аспекти на територијален азил, бегалци и лица без државјанство (CAHAR).

³ *Промоција на родовата стратегија во училиштата* – Финален извештај на Групата специјалисти за промоција на родовата стратегија во училиштата (EG-S-GS (2004) RAP FIN).

Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите истовремено работеше со Конгресот на локални и регионални власти на Советот на Европа на полето на вклучување на родовите прашања во главните политики на локално и регионално ниво. На оваа тема беше организирана средба на Неформалната мрежа на Советот на Европа за вклучување на родовите прашања во главните политики во септември 2003 г. По оваа средба следеше размена на мислења на темата *Промовирање на свест за прашања во врска со родовата еднаквост на локално и регионално ниво: вклучување на родовите прашања во политиките на општините и регионите*, организирана од Комитетот за социјална кохезија на Конгресот во март 2004 година, на кој беше поканет за учество Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите. Како резултат од оваа заедничка соработка, на својата Пленарна сесија во мај 2004 година, Конгресот ја усвои *Резолуцијата 176 (2004) и Препораката 148 (2004) за вклучување на родовите прашања во главните политики на локално и регионално ниво: стратегија за промовирање на еднаквост меѓу мажите и жените во градовите и регионите*.

Реализирајќи ја својата стратегија за вклучување на родовите прашања во главните политики во работата на другите сектори на Советот на Европа, во 2005 година Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите започна соработка со новиот Експертски комитет за вклучување на родовите разлики во здравствените политики, основан од Европскиот комитет за здравство (CDSP).

Советот на Европа и родовото буџетирање

Врз основа на гореспоменатите активности и како дел од неговото истражување на ситуацијата во однос на родовата еднаквост и вклучувањето на родовите прашања во главните политики во земјите членки на Советот на Европа, Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите одлучи подетално да ги разгледа различните методи кои се на располагање за спроведување на стратегијата за вклучување на родовите прашања во главните политики и се согласи дека родовото буџетирање треба да биде приоритет, бидејќи буџетот е значаен за владите како стратешки инструмент за планирање. Управниот одбор формираше Неформална група на експерти за родово буџетирање во ноември 2002 година со цел да се подготви список, вклучувајќи и дефиниција на родовото буџетирање, методологија за негова имплементација и примери на практики на локално, регионално и национално ниво.

Неформалната група на експерти за родово буџетирање се сретна во Стразбур во ноември 2002, март 2003 и ноември 2003 г. По одлука на Управниот одбор, таа прерасна во Група на специјалисти за родово буџетирање (EG-S-GB), чии критериуми за работа беа усвоени од Комитетот на министри на 31 март 2004 г. Групата се сретна двапати - во мај 2004 и октомври 2004 г.

Овој Извештај е резултат на трите состаноци на Неформалната група на експерти за родово буџетирање и двата состаноци на Групата на специјалисти за родово буџетирање (EG-S-GB). Групата на специјалисти беше составена од шест експерти: еден член на Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите и пет експерти од областа на родово буџетирање (видете ја листата на членови во Прилогот I, стр. 37).

Според своите критериуми за работа (види Прилог II, стр. 38), Групата на специјалисти беше задолжена да подготвува насоки за земјите членки кои се во процес на воведување на родовото буџетирање или ја разгледуваат можноста за воведување реформи во оваа област.

Неформалната група ја започна својата работа развивајќи дефиниција на родовото буџетирање (види подолу) и подготвувајќи Прашалник (Додаток III, стр. 39) за собирање на информации по ова прашање и колку што е можно поголем број на конкретни примери за иницијативи на родово буџетирање во земјите членки на Советот на Европа. Овој Прашалник беше доставен до членовите на Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите на 20 декември 2002 и одговорите се бараа до 30 јануари 2003 г. Беа добиени одговори од само 11 држави од вкупно 45 земји членки на Советот на Европа. Четири држави (Белгија – Фламанската заедница, Естонија, Полска и Словачка) го информираа Секретаријатот дека не се преземени никакви конкретни иницијативи на полето на родовото буџетирање. Малиот број на одговори добиени на Прашалникот укажа дека родовото буџетирање е доста нова тема и дека концептот на родово буџетирање, како што е дефиниран од страна на Групата, е во многу рана фаза во повеќето земји членки, пришто повеќето иницијативи кои во моментот се спроведуваат се на локално ниво.

Некои држави споменаа специфични буџети кои се прават за промоција на еднаквоста меѓу жените и мажите, кои како такви не претставуваат примена на родовата стратегија во однос на буџетскиот процес.

Во државите во кои биле започнати посспецифични иницијативи за родово буџетирање, тие се состоеле главно од родово-ориентирана процена на одредени области на политики и буџет. Бидејќи повеќето проекти беа во тек, беа дадени малку или никакви информации за резултатите од иницијативата и како овие резултати можат да се користат за да се обезбеди користење на буџетските средства кое ќе биде во поголем степен чувствително на родот.

Главните пречки во имплементацијата на иницијативите за родово буџетирање се чини дека беа недостигот на политичка волја и тешкотиите во обезбедување на податоци разделени според род.

Накратко, може да се каже дека поради малиот број на одговори, како и раната фаза на имплементација во која се наоѓаат овие проекти, одговорите на прашалникот не можеа да се користат во работата на Групата на специјалисти.

Групата исто се насочи кон подготвување на листа за родово буџетирање за да обезбеди упатства и флексибилна рамка за иницијативите на родово буџетирање која може да се адаптира кон различните национални контексти. Работата на Групата е презентирана во овој извештај.

Главните цели на извештајот се да се подигне свеста и да се обезбедат информации за родовото буџетирање со цел да се охрабри неговата примена, на тој начин придонесувајќи кон промовирањето на родовата еднаквост. Извештајот се фокусира како да се организираат процесите и методологиите на родово буџетирање и како да се применуваат неговите методи и алатки. Тој обезбедува флексибилна рамка за користење во држави во зависност од нивната специфична ситуација и нуди практични примери на родово буџетирање. Извештајот дава преглед на иницијативите за родово буџетирање и практиките во различни земји (дел III), нудејќи широк избор материјали за користење согласно со националните специфики. Извештајот не им дава на државите фиксна шема или пакет материјали подготвени за конкретна примена, која не е можна, ниту пак соодветна со оглед на фактот дека буџетските процеси во голем степен се специфични во различни држави. Така, државите ќе треба да експериментираат до одреден степен и да преземаат сопствени иницијативи, кои очигледно ќе помогнат да се постигне целосна сопственост на државата за конкретната иницијатива.

Многу европски влади во моментот ги реструктурираат буџетските процеси, движејќи се од почетното и надоврзувачко буџетирање до пообјективни форми на буџетирање и форми кои се базираат врз резултатите. Иако последниве не водат автоматски до родово-одговорно буџетирање, принципот врз кои се засноваат на споредување на инпутот и резултатите создава можности за воведување на родовото буџетирање.

Во текот на Четвртата светска конференција на Обединетите Нации за прашања во врска со жените во Пекинг, Платформата за акција им препорача на владите во 1995 година систематски да ги разгледуваат трошоците во јавниот сектор и да ги прилагодуваат буџетите за да обезбедат родова еднаквост во врска со пристапот кон трошоците. Оттогаш, родовото буџетирање стана меѓународно признаена стратегија за зајакнување на родовата еднаквост. Затоа, Советот на Европа се фокусира на родовото буџетирање заедно со напорите на другите меѓународни организации за промовирање на родовото буџетирање. Во моментот бројни мултилатерални агенции го развиваат родовото буџетирање поддржувајќи го истражувањето, обезбедувајќи техничка поддршка на иницијативите за родово буџетирање и распространувајќи информации.

Помеѓу овие организации водечка улога имаат Секретаријатот на Комонвелтот, кој поддржа големи пилот проекти за иницијативите за родово буџетирање во земјите на Комонвелтот во текот на 1990-тите, Развојниот фонд за жени на Обединетите Нации (УНИФЕМ) и други одделенија и агенции на ОН, посебно Развојната програма на Обединетите Нации (УНДП). Понатаму, Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД), Светската Банка и, понеодамна, Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) и Нордискиот совет на министри обезбедуваат растечка поддршка за развој и имплементација на родовото буџетирање¹.

Во својата работа за родово буџетирање, Советот на Европа соработуваше со Советодавниот комитет за еднакви можности меѓу мажите и жените на Европската Комисија и Нордискиот совет на министри.

Во 2003 година, по јавната расправа за *Родово буџетирање – родовата перспектива во јавните буџети* во Европскиот Парламент, Комитетот на Европскиот Парламент за права на жените и за еднакви можности го објави извештајот и резолуцијата на Европскиот Парламент, додека Советодавниот комитет за еднакви можности меѓу мажите и жените на Европската Комисија подготви мислење во врска со родовото буџетирање на ниво на Европската Комисија. Ова мислење, објавено во 2003 година, ја поддржа дефиницијата усвоена од Неформалната група на експерти на Советот на Европа.

Што е родово буџетирање?

Историски осврт

Во 1984 година Австралија ја вовеле првата иницијатива за родово буџетирање. Земајќи ги буџетите како основни инструменти за промоција на родово буџетирање, беше извршена пионерска анализа на влијанието на јавните буџети врз родовите односи. Австралискиот пример не само што беше суштински важен за подигање на свеста, туку неговиот пристап беше значајна референтна точка за подоцнежните иницијативи за родово буџетирање.

¹ За дополнителни меѓународни организации кои го поддржуваат родовото буџетирање и нивни интернет страни, видете во Додаток IV, стр. 43.

Секоја година од 1989, Британската женска буџетска група (WBG), составена од експерти од универзитети, синдикати и невладини организации, објавува коментари на националниот буџет. Таа се фокусира на процената на даноците и трансферите, но постојано се повикува и на значењето на „вметнување на родова перспектива“ во економските политики.

Во 1993 година, Женската меѓународна лига за мир и слобода (WILPF) воспостави една иницијатива за родово буџетирање во Канада. Врз база на еден алтернативен концепт на безбедноста, иницијативата се фокусираше на трошоците за социјална помош и за одбрана.

И покрај британските и канадските напори, до неодамна повеќето проекти се спроведуваа во јужната хемисфера, честопати охрабрани и поддржани од меѓународните организации. Еден од најистакнатите примери е веројатно Иницијативата за женски буџет на Јужна Африка, воспоставена по првите демократски избори во 1995 г.

Но во Европа британската иницијатива за родово буџетирање остана изолирана до крајот на 1990-тите, кога Франција почна со објавување на *“jaune budgétaire”*, по што следеа други нови иницијативи за родово буџетирање кои се јавија во неколку европски држави. Сега, родовото буџетирање се спроведува во повеќе од 40 држави низ светот. Тоа се спроведува и врши на голем број различни начини. Библиографија и листа на интернет страни за родово буџетирање може да се најде во Прилог IV, стр. 42.

Дефиниција и опсег

Земајќи ја во предвид дефиницијата за вклучување на родовите прашања во главните политики, усвоена од *Групата на специјалисти за вклучување на родовите прашања во главните политики* на Советот на Европа, *Неформалната група на експерти за родово буџетирање* на Управниот одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите дојде до следната дефиниција на родово буџетирање:

Родовото буџетирање претставува примена на родовата стратегија во буџетскиот процес. Тоа значи родово-ориентирана процена на буџетите, инкорпорирајќи ја родовата перспектива на сите нивоа од буџетскиот процес и реструктурирање на приходите и трошоците со цел да се промовира родова еднаквост.

Јавните буџети не се само економски инструменти, туку тие ги сумираат политиките во монетарна смисла и ги изразуваат политичките приоритети. На тој начин, буџетите не се родово-неутрални. Тие влијаат врз жените и мажите на различни начини, одразувајќи ја нееднаквата распределба на моќ во општеството како економските разлики, различните услови на живот и припишаните општествени улоги. Родовото буџетирање се стреми да го направи видливо родовото влијание на буџетите и да ги трансформира во инструмент кој ќе ја зголемува родовата еднаквост. Всушност, родовото буџетирање ги вклучува сите нивоа на влада, национално, регионално и локално ниво. Така, родовото буџетирање ги инволвира сите фази на буџетскиот процес и претпоставува родово-одговорна анализа, проценка и реструктурирање на буџетите.

Наместо родов буџет (буџетирање), како синоними можат да се користат термините родово-одговорен, родово-свесен или родово-сензитивен буџет и женски буџет. Родовото буџетирање не значи посебен буџет за жени. Тоа не е лимитирано на

буџетски распределби кои ги таргетираат политиките за еднакви можности или ги промовираат жените, туку го опфаќа целиот буџет, приходите, како и трошоците.

Исто така важно е да се нагласи дека родовото буџетирање е интегрален дел од родовата стратегија. Ако сакаме родовите прашања да се вклучат во главните политики во праксата, тогаш буџетите мора да се разгледуваат заедно со стратегиите. Ако сакаме да се пополни празнината меѓу политиката и распределбата на ресурсите, која беше идентификувана скоро во сите иницијативи за родово буџетирање до денес, тогаш подготвувањето на буџетите и креирањето на политиките мора да се вршат во тесна соработка.

Затоа, родовото буџетирање не е ограничено на конкретни области на политики, туку сите области на политики во принцип треба да бидат предмет на родово буџетирање. Сепак, во праксата, иницијативите за родово буџетирање може да почнат со лимитирање на нивниот опсег на специфични области на политики или мерки со цел да се развијат соодветни модели и инструменти и да се стекне искуство и експертиза за масовни пристапи. На пример, ова беше случај во Шведска, каде во 2003 година започна пилот проект за родово буџетирање кој опфаќаше три области на политики. Во 2004 година, работата излезе од проектна фаза и стана дел од рутинската работа на владата, која го лансираше процесот на родово буџетирање во сите стратешки области.

Целосната перспектива и анализа на односите меѓу стратешките области и взаемните ефекти на мерките на политиките се значајна компонента на родовото буџетирање. Следните нивоа на анализа треба да бидат вклучени во иницијативите на родово буџетирање: збирни макро-економски стратегии, составот и структурата на трошоците и приходите и ефикасноста на извршените услуги (Елсон 2002 г.). Анализата на сите овие нивоа треба да ја земат во предвид и економијата на грижа.

Запоставена од стандардната економија, економијата на грижа е составен дел на економијата, заедно со пазарот ориентиран кон профит и секторите на јавни услуги. Таа се однесува на неплатеното производство и услугите во приватната сфера на семејството, соседството или локалната заедница, која воглавно се базира врз женскиот неплатен труд¹.

Јавните буџети вообичаено ја земаат во предвид само монетарната економија. Како резултат, неплатената грижа и услуги се исклучени од макро-економската рамка на државните буџети. Феминистичките економисти и аналитичари на родовиот буџет како Ронда Шарп и Дајан Елсон укажаа на „погрешната економија“ која се однесува на запоставената економија на грижа. Ограничувањето на јавните услуги, на пример, водат кон дополнителен притисок врз економијата на грижа, која треба да ги обезбеди овие услуги, бидејќи пазарната економија не ги обезбедува или ги обезбедува услугите само по висока цена. Како последица, жените поконкретно, мора да вршат повеќе неплатена работа што резултира со намалени шанси за вработување и, во многу случаи, недостиг од социјално осигурување. Вклучувањето на економијата на грижа во економските политики генерално и во родовото буџетирање резултира со многу поопширен и посоодветен пристап кон ефикасна социјална помош, посоодветни трошоци и бенефиции отколку традиционалните економски концепти.

¹ Според УНДП (Извештај за човечки развој 1995 г.) вредноста на неплатеното производство изнесува најмалку 50 проценти од БДП. Во индустријализираните земји, две третини од работното време на жените отпаѓа на неплатен труд, само една третина на платена работа. Спротивно на тоа, работното време на мажите е потрошено со две третини на платена работа, а само една третина е неплатен труд. Во земјите во развој оваа распределба е дури и понерамноправна.

Родовото буџетирање може да биде иницирано од различни актери (страни) во или надвор од владата. Невладините организации и независните истражувачи често може да играат значајна улога во преземање на првите чекори кон родово буџетирање, но без позитивен владин одговор кој ќе води кон имплементација, влијанието на иницијативите надвор од владата секако ќе биде ограничено. Овој Извештај се упатува до земјите членки на Совет на Европа па затоа неговиот фокус е врз иницијативите внатре во владите.

Цели

Родова еднаквост

Основната цел на родовото буџетирање се однесува на рафинирање на буџетите и релевантните политики со цел да се промовира родовата еднаквост како интегрален дел на човековите права. Родовото буџетирање овозможува видливост на ефектите од буџетите кои се родово-специфични и ја подига свеста за нивните често имплицитни димензии на дискриминација на жените. На тој начин, родовото буџетирање ги идентификува родово-специфичните импликации на јавните финансии – кои обично се презентираат како родово-неутрални и, посебно на економските политики. Затоа, родовото буџетирање се смета како суштинска стратегија за подигање на свеста и разбирање на родовите прашања и родовото влијание врз буџетите и политиките.

Одговорност

Родовото буџетирање е суштински важна алатка за мониторинг на активностите за вклучување на родовите прашања во главните политики, бидејќи јавните буџети ги вклучуваат сите области на политики. Така, родовите буџети се „механизам за утврдување дали владините заложби за родова еднаквост се преточуваат во буџетски заложби“ (Шарп/Брумхил 2002 година, 26 стр.). Последователно, родовото буџетирање може да се сфати како есенцијален инструмент за воспоставување на родова стратегија во владините политики и за утврдување на јасни одговорности, со што владите стануваат одговорни за нивните заложби во однос на родовата политика.

Транспарентност и партиципација

Понатаму, родовото буџетирање ја зголемува транспарентноста и партиципацијата во буџетскиот процес. Тоа се стреми кон демократизирање на буџетските процеси, како и на буџетската политика воопшто. Буџетските иницијативи кои се родово-одговорни можат да придонесат кон растечката пракса на јавни консултации и учество во изготвување на буџетите и во надзор на нивните резултати и влијанија, посебно грижејќи се жените да не бидат исклучени од овој процес, на тој начин зајакнувајќи го економското и финансиското управување преку промовирање на транспарентност.

Ефикасност и ефективност

Родовото буџетирање исто придонесува кон подобро таргетирање на стратешките мерки и така кон постигнување на ефикасност. За да се достигнат политичките цели и ефективно да се соберат и потрошат недоволните средства, владите треба да земат во предвид дека жените и мажите, поради нивната нерамноправна социјална положба и припишаните општествени улоги, може да имаат различни потреби и барања и дека може да реагираат различно на навидум родово-неутралните мерки. Родовото буџетирање се грижи да постои ваква специфична свест за родовиот аспект и така претставува важен чекор кон доброто економско владеење.

Добро владеење

Бидејќи родовата нееднаквост води кон големи загуби во однос на социјалната кохезија, економската ефикасност и човечкиот развој, родовото буџетирање може да се сфати како значајна стратегија со цел да се создаде еднакво граѓанство и праведна дистрибуција на ресурсите, помагајќи да се отстранат нееднаквостите и да се намали сиромаштијата. Родово-одговорните буџети се затоа алатка за јакнење не само на доброто економско и финансиско управување, туку воопшто на доброто владеење.

Предуслови и принципи

Политичка волја, одговорност, распределба на специфични човечки и финансиски ресурси, координација на информациите и обуката и достапноста на родово-разделени податоци може да се сметаат за предуслови за родово буџетирање. Транспарентноста, партнерството и соработката низ целиот процес на буџетирање се клучните принципи на родово буџетирање.

Политичка волја

Политичката волја е главен предуслов за иницијативите за родово буџетирање да бидат успешни. Активната политичка заложба за промовирање на родова еднаквост и признавањето на родовото буџетирање како важна стратегија која придонесува кон целите на родовата еднаквост се апсолутно неопходни за ефективно родово буџетирање. Политичката волја, поконкретно, вклучува лобирање и подигање на свеста во соодветни политички форуми како што се национални парламенти, регионални и локални собранија, нивни консултативни тела и политички партии. Заложбата на Владата е суштествена и бара активна поддршка на сите членови на владата да се обезбеди рутинско обработување на прашањето на состаноците за буџет. Дополнително, суштински важни се јасните инструкции и соодветно следење од страна на владината администрација. Родовото буџетирање може да ги исполни своите цели само ако му се пристапи со чувство на политичка заложба и ако му се даде политички приоритет.

Одговорност

Политичката волја треба да се преточи во одговорност. Владите треба да се сметаат за одговорни за своите национални и меѓународни заложби во однос на вклучувањето на родовите прашања во главните политики генерално и во однос на родовото буџетирање поконкретно. Парламентите се во средишна позиција за да ги прашуваат и дури и советуваат владите за прашања поврзани со буџетот. Невладиниот сектор и другите групи на граѓанското општество и медиумите можат да ја подигнат свеста и да ги мобилизираат граѓаните да бараат одговорност и праведно собирање и дистрибуција на јавните ресурси. Понатаму, прецизните дефиниции на целите и процедурите на родово буџетирање ја зајакнуваат одговорноста, што исто така имплицира јасни одговорности во однос на родовото буџетирање на јавната администрација и во соодветните агенции и тела.

Човечки и финансиски ресурси

Политичката волја треба истовремено да се преточи во човечки и финансиски ресурси за неопходна анализа, координација и градење на капацитети. Обезбедувањето на овие ресурси повикува на активна политичка заложба на високо ниво. Успешното родово буџетирање бара анализа и истражување, која не може да се обезбеди како дополнување на регуларните работни задачи. На тој начин, дополнителен квалификуван персонал и финансиски ресурси за вршење на истражувања, развој на

неопходна експертиза, обука на службени лица и координација на процесот на родово буџетирање се предуслов за успешно родово буџетирање.

Координација

Со цел да се собираат и разменуваат податоците и да се одржува постојан проток на информации меѓу сите инволвирани играчи, координацијата низ целиот буџетски процес е неопходна за успешно родово буџетирање. Координацијата треба да вклучува обука, јасни упатства и насоки за имплементација, мониторинг и консултации низ целиот буџетски циклус. Координацијата понатаму инволвира собирање и систематизација на податоците, методите, алатките и добрите практики, олеснувајќи ја размената на искуства. Со цел да се обезбеди ефективна координација, може да биде неопходно да се институционализира специфична единица за координација во рамки на администрацијата. Би било идеално доколку таа е лоцирана во рамки на Министерството за финансии и/или буџет, во тесна соработка со соодветниот национален механизам за родова еднаквост. Бидејќи можеби администрацијата нема да има на располагање неопходна експертиза за родово буџетирање, може да биде корисно да се развие тесна соработка со надворешните експерти.

Родово-разделени податоци

Родово-разделените податоци се главен предуслов за родово буџетирање и потребна база за проценка на родовото влијание на политиките. Националната статистика, информатичките системи за менаџмент во ресорните министерства, државните агенции и институтите за истражување имаат суштинска улога во обезбедувањето на оваа база. Родово разделените податоци се однесуваат не само на монетарните родови разлики и нееднаквости поврзани со пазарната економија, туку меѓу другото исто така мора да ја вклучат распределбата на неплатена работа помеѓу жените и мажите, за која студиите за употреба на работното време треба да обезбедат податоци. Понатаму, родово разделените податоци не треба да се фокусираат само на квантитативните димензии, туку треба да ги земат во предвид и квалитативните аспекти. Квалитативните индикатори најверојатно ќе треба понатаму да се развијат и доконкретизираат. Министерствата и јавните агенции треба да ја посочат нивната потреба од квантитативни и квалитативни родово разделени податоци. Во многу случаи, ова ќе биде првата мерка кога се почнува со родово буџетирање.

Транспарентност, партнерство и соработка

Транспарентноста во врска со буџетскиот процес – и воопшто политичкото одлучување – треба да биде водечки принцип за успешно родово буџетирање. Процесот на родово буџетирање бара партнерство помеѓу буџетските експерти и експертите за родови прашања, како и претставеност на жените и мажите во сите фази. Партнерството исто така се проширува и на играчите надвор од владата, вклучувајќи граѓански групи и надворешни експерти. Консултациите со Женската буџетска група на Владата на Велика Британија е пример за таквата соработка. Соработката се однесува на соработката меѓу министерствата, пришто од посебно значење е соработката помеѓу Министерството за финансии и властите одговорни за родова еднаквост. Иницијативите за родово буџетирање може на корисен начин да ги вклучат играчите кои се внатре, но и надвор од владите. Соработката со надворешните експерти често може да биде неопходна, посебно при обуки на владините службеници и нивна поддршка за преземање на проценка на влијанието на родот. Граѓанските групи може да дејствуваат како посредници меѓу владата и граѓаните, обезбедувајќи им на лицата кои носат одлуки во врска со буџетите информации во врска со политиките за потребите и приоритетите на мажите и жените.

Исполнување на предусловите

Исполнувањето на предусловите зависи воглавно од политичката заложба. Меѓународните препораки и искуство ги охрабруваат владите и властите да започнат со иницијативи за родово буџетирање. Промовирањето на севкупните поволности од родовото буџетирање, посебно на неговиот потенцијал во однос на економската ефикасност, таргетирањето на ресурси и ефективност, треба дополнително да се унапредува. Националните обврски согласно со меѓународните инструменти, посебно за вклучување на родовите прашања во главните политики, како што е *Препораката на Комитетот на министри на Совет на Европа до земјите членки за вклучување на родовите прашања во главните политики*¹, ќе обезбедат значајна мотивација за владите да преземат релевантни активности.

Во многу држави, граѓанските групи, невладините организации и академската јавност имаат пресудна улога во застапување и охрабрување на јавен дискурс во врска со родовото буџетирање. Можеби ќе бидат потребни континуирани напори и аргументи да се обезбеди негова одржлива имплементација.

Имплементација на родовото буџетирање

Инволвирани страни

Широк опсег на засегнати страни може да бидат involвирани во родово буџетирање. Иницијативите треба да вклучуваат што е можно поголем број страни. Истите принципи се однесуваат на локално и регионално ниво.

Главни засегнати страни

Влада

Владите може да започнат родово буџетирање по сопствена иницијатива или поттикнати од парламентите или граѓанските организации. Во секој случај, владата е главна засегната страна во однос на успехот на родовото буџетирање.

Владите се целини кои не го вклучуваат само кабинетот / советот на министри, туку и јавната администрација од министерствата, секторите и агенциите. Владините одлуки прво се подготвени, а потоа имплементирани од мноштво претставници на владината администрација и јавните агенции. За максимален импакт, иницијативите за родово буџетирање треба да се поддржани со владини одлуки. Улогите на различните владини тела треба јасно да се дефинираат. Потребно е да се подигне свеста и да се обучат службените лица на сите нивоа за да се стекнат со потребното знаење. Одговорноста за менаџирањето треба јасно да се назначи. Иницијативите за родово буџетирање се најефективни кога Министерството за финансии ја води иницијативата, во идеални услови со голема вклученост на министерството или националните/федералните власти за родови или женски прашања, но бидејќи сите области на политики треба да се предмет на родово буџетирање, потребно е учество и заложба на сите министерства. Во секое министерство, лицата одговорни за буџетски прашања и за креирање на политиките треба да соработуваат и да имаат пристап до експертиза за родови прашања. Овие главни засегнати страни треба да се убедат не

¹ Препорака бр. R (98) 14 на Комитетот на министри до земјите членки за вклучување на родовите прашања во главните политики, усвоена на 7 октомври 1998 г.

само во валидноста на родово-одговорниот пристап кон изготвување на буџетот, туку и дека овој пристап е изводлив и дека ќе ги зајакне нивните тековни практики.

Иако буџетските одлуки на највисоко ниво ги носат министрите, членови на владата, државните службеници на повисоко ниво и советниците исто така играат важни улоги. Родовото буџетирање претставува огромен предизвик за државните службеници чија работа е да ги подготвуваат деталите на буџетите. Затоа, важно е да се промовира вклучување на овој “слој” на персонал во иницијативите за родово буџетирање. Постои и задача за развивање на алатки – алатки кои ги надминуваат пристапите, упатствата и листите на активности и кои се хранат со податоци преку нивниот вообичаен начин на работа.

Родовата експертиза воглавно може да се обезбеди преку машинериите за родова еднаквост. Тие можат да бидат владини тела, организирани како одделно министерство, сектор или одделение, контакт или фокални точки за родови прашања за специфични области на стратегии. Тие може да бидат организирани како надворешен центар за ресурси или тело за промоција со национален/владин мандат. Машинериите за родова еднаквост можат да ја подигнат свеста и да обезбедат информации, да го промовираат и координираат родовото буџетирање; тие треба да внесуваат родова експертиза во буџетскиот процес. Сепак, опсегот на нивна вклученост зависи од соработката со други министерства, посебно со Министерството за финансии. И покрај тоа, тие имаат клучна улога во обезбедување на експертиза и обука, координација, подигање на свеста и градење на капацитети.

Парламент

Парламентите и локалните и регионални собранија воопшто преговараат, го менуваат и финално го усвојуваат буџетот предложен од извршните власти, но исто така можат да поднесуваат барања и да се ангажираат во активности на лобирање, со тоа учествувајќи во формирање на политичка волја и зајакнување на заложбите на владата за родово буџетирање.

Други засегнати страни

Истражувачи и експерти

Родовото буџетирање бара опсежно истражување и анализа. Така, научниците може да дадат значаен придонес, посебно во поглед на обезбедување на знаење, имплементирање на проценка на влијанието на родот, развивање на методологија и индикатори, ревизија на буџетските резултати и во обуката на владините службеници.

Во Норвешка, на пример, како дел од владината иницијатива за родово буџетирање, биле ангажирани надворешни експерти да го проценат влијанието врз родовите прашања на некои јавни програми кои таргетирале мали или средни претпријатија и програми насочени кон маргинализираните групи на млади луѓе. Била користена меѓународна експертиза за да се распространат меѓународните искуства, да се подигне политичкиот интерес и генерално да се дадат совети за националниот процес на родово буџетирање. На локално и регионално ниво, биле ангажирани надворешни експерти да ги организираат локалните проекти за вклучување на родовите прашања во главните политики и родово буџетирање, вклучувајќи и обезбедување на обуки за административниот персонал, документирање и евалуирање на процесот и развивање упатства врз база на стекнатото искуство.

Во Белгија, федералната иницијатива за „родово буџетирање“ беше дел од еден поширок проект за вклучување на родовите прашања во главните политики. Таа имаше

слична структура комбинирајќи ја експертизата на истражувачите со искуството на федералната администрација. Експертите го споделија своето знаење во текот на трите меѓусебно поврзани фази на обука, истражување на активностите и распространување на информациите. Знаењето за пристапите и алатките на пример, беше пренесено во текот на интерактивните сесии на обука кои беа организирани за комбиниран состав на персонал, составен од службени лица за родови прашања и за буџетирање. Во фазата на истражување на активностите, беа селектирани голем број портфолија и експертите укажуваа како некои од пристапите и инструментите на родово буџетирање може да се применат, посебно укажувајќи на нивната додадена вредност во однос на креирањето на политики, имплементацијата и ефикасноста. Бидејќи низ целиот проект експертите беа соочени со потребата за лесно читливи информации, тие исто така подготвија детална брошура, наменета посебно за владините службеници.

Меѓународни организации

Од усвојувањето на Платформата за акција во текот на Четвртата светска конференција за жени на Обединетите Нации (Пекинг, 1995 г.), која препорача владите систематски да ги разгледуваат трошоците во јавниот сектор и да ги прилагодуваат буџетите за да обезбедат родова еднаквост во однос на пристапот кон трошоците, како и родовото буџетирање да стане меѓународно признаена стратегија за зајакнување на родовата еднаквост, родовото буџетирање стана актуелна тема во бројни држави и за меѓународните организации, како Советот на Европа, Европската Унија и Нордискиот совет на министри. Меѓународните организации играат важна улога преку усвојување и дисеминирање на меморандуми, резолуции и упатства за родово буџетирање, со тоа поставувајќи ги меѓународните стандарди. Понатаму, тие ја подигаат свеста и обезбедуваат информации од истражувања и техничка помош. Посебно во текот на раните фази на родово буџетирање, тие на националните иницијативи им доставуваат корисни референци и аргументи. На пример, Советот на Европа основаше Неформална група на експерти да подготви дефиниција на родово буџетирање и да ги собира информациите пред да одлучи кои следни активности може да се спроведат во оваа област, земајќи ја во предвид неопходната комплементарност на работата на различните меѓународни организации. Оваа Неформална група усвои дефиниција за родово буџетирање.¹ Оваа дефиниција беше широко прифатена и вклучена во текстовите подготвени во рамки на другите меѓународни организации како *Резолуцијата за родово буџетирање – подготвување на јавни буџети од родова перспектива*, усвоена од Европскиот Парламент на 3 јули 2003 г. Како резултат на работата на нејзината Неформална група, во 2004 г., Советот на Европа ја основаше Групата на специјалисти, која подготви Извештај за родово буџетирање со цел да се подигне свеста во земјите членки за овој нов концепт и да се обезбедат конкретни примери за проекти кои ги илустрираат различните начини на кои родовото буџетирање може да придонесе кон подобро таргетирана употреба на ресурсите.

Меѓународните организации исто така може да придонесат кон иницијативите за родово буџетирање на национално ниво поставувајќи пример преку примена на родово буџетирање во сопствените активности и организирајќи заеднички проекти и размена на искуства, така стимулирајќи политички интерес за родовото буџетирање. Во оваа смисла, треба да се потенцира дека од 1998 година, Работната група за вклучување на родовите прашања во програмскиот процес за буџетирање на Меѓу-ресорската средба за жени и родова еднаквост (IAMWGE) спроведе голем број иницијативи, вклучувајќи и преглед на системот на ОН и 10 опсежни студии на случаи за вклучување на родовите прашања во програмскиот буџетски процес. Извештаите беа објавени во *„Вклучување на родовите перспективи во програмските буџетски процеси во рамки на системот*

¹ Види погоре, „Што е родово буџетирање?“, стр. 10.

на Обединетите Нации”, вклучувајќи го овој за „Фаза еден – Список на напори за вклучување на родовите перспективи во буџетските процеси на билатерални донатори, невладини организации, приватен сектор и други”. Последниот извештај на оваа тема беше објавен од Обединетите Нации во февруари 2004 г.

Меѓународните организации може да го охрабрат основањето на иницијативи на национално ниво. Белгискиот проект за родово буџетирање, на пример, опишан во Дел III од извештајот *Иницијативи за родово буџетирање во земјите членки на Совет на Европа*, започна во 2002 година како продолжение на меѓународната конференција на високо ниво во Брисел на тема „Јакнење на економското и финансиското владеење: кон родово-одговорно буџетирање”, организирана заеднички од страна на Развојниот фонд за жени на Обединетите Нации (УНИФЕМ), Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД), Нордискиот совет на министри и Владата на Белгија.

Невладини организации

Иако на иницијативите на граѓанското општество може да им недостигаат ресурси или податоци, нивната дистанцираност од владата им овозможува критичка перспектива во независниот мониторинг и евалуацијата на буџетот. Невладините организации вообичаено се повикуваат да вршат истражувања и да обезбедат обука за владините службеници. Понатаму, основата за информации може да се прошири преку канализирање на информациите од граѓаните до лицата кои донесуваат одлуки за буџетите.

Синдикати и организации на работодавачи

Синдикатите и организациите на работодавачи имаат важна улога во организацијата и артикулацијата на колективната волја и можат исто така да придонесат кон процесот на родово буџетирање бидејќи и тие учествуваат во развојот на политиките.

Различните фази на буџетскиот процес

Иницијативите за родово буџетирање може да ги започне засегната страна која е внатре или надвор од владата. Сепак, потенцијалот за промена во буџетскиот процес зависи од владината вклученост. Поспецифично, вклученоста на Министерството за финансии е суштинска за било каков траен ефект. Иницијативата може да дојде од владата (од посветени поединци во Владата или од машинеријата за родова еднаквост), парламентот, надворешен донатор или од граѓански групи. Таа може да е мотивирана со цел да се постигне ефикасност и/или како резултат на посветеност кон родовата еднаквост.

Сите области на политиките се релевантни за родовото буџетирање, бидејќи сите тие влијаат врз родовите односи. Сепак, во зависност од степенот на политичка волја, ресурсите и експертизата кои се на располагање, може да е потребно како прв чекор да се фокусираме врз одредени области на политики. Често, првиот чекор вклучува идентификување на потребата за родово-разделени податоци и преземање на неопходните чекори за добивање податоци за понатамошна родова анализа.

Во Белгија, на пример, прво беа селектирани портфолијата врз кои ќе се стави фокусот за поопсежна анализа по првичната рунда на собирање информации во сите сектори од федералната администрација. Двајца „мобилни” академски експерти ги посетија сите сектори и собираа информации за сите претходни или тековни иницијативи, ги запишаа видовите на родово-разделени податоци, како квантитативните, така и квалитативните, кои се достапни и на располагање и ја проценуваа заинтересираноста на персоналот во секторите за поголемо вклучување во вежба на родово буџетирање.

Во зависност од националните/регионалните/локалните прилики, иницијативите за родово буџетирање треба да ги земат во предвид сите фази од буџетскиот процес и да промовираат родово буџетирање низ целиот процес, вклучително и планирање, подготвување, имплементација, ревизија и евалуација.

Планирање и подготвување на буџетот

Генерално, оваа прва фаза од буџетскиот процес ја води министерството за финансии, иако се вклучени сите министерства. Иницијативите за родово буџетирање мораат да започнат со дефинирање на цели кои се родово специфични и со соодветни индикатори за мерење на директното влијание на планираните политики. Родово-одговорна среднорочна рамка на економска политика, родово-одговорна проценка на политиката и проценка на родово-разделени податоци за корисниците можат да бидат соодветните алатки за планирање и подготвување на буџетот. Дефинирање на програма на буџетски родови цели и индикатори е основен дел од фазата на планирање и подготовка.

Усвојување на буџетот

Усвојувањето на буџетот зависи од парламентот, кој може да врши влијание, на пример барајќи алатки и методи за родово буџетирање и родово-базирана проценка на делови или на целиот буџет.

Спроведување на буџетот

Администрацијата го имплементира буџетот во согласност со законот и општите упатства. Сепак, спроведувањето секогаш вклучува и донесување на одлуки. Мора да се преземат чекори да се обезбеди при овие процеси на носење одлуки да се земе во предвид родовата еднаквост, во согласност со родово-одговорните рамки на политики или родово-одговорните проценки на политиките.

Имплементацијата исто така ги вклучува властите на пониско ниво, како политички и административни, јавните агенции, невладините организации и истражувачки агенции кои добиваат јавни средства. Распределбата на средствата од централната влада треба секогаш да биде придружена со упатства за да се обезбеди поволно влијание врз родовите аспекти.

Ревизија на буџетот

Ревизијата на буџетот генерално ги вклучува владата и парламентот. Тековните видови на ревизија главно се фокусираат врз ефикасноста. Родовото буџетирање значи обезбедување дека ревизијата, кога ја разгледува ефикасноста и ефективноста, ги проценува буџетите од перспектива на родова еднаквост, врз основа на родово-специфични цели и индикатори, поставени во рамки на иницијативите за родово буџетирање и ја воведува свеста за родовите прашања како дополнителен принцип на ревизија. Родово-свесните буџетски извештаи може да бидат корисна алатка за обезбедување на примена на родовата перспектива низ целиот процес на ревизија.

Евалуација на буџетот

Евалуацијата на буџетот може да се дефинира како „*внимателна, ретроспективна проценка на знаењето, способноста, вредноста на администрацијата, ефектите и резултатите од владините интервенции, чија цел е да игра важна улога во идните, практични ситуации и акции*“ (Еверт Ведунг 1997 г.). Значајно е родот и ефектите врз

родовата еднаквост да бидат видливи низ целиот процес на евалуација. Евалуацијата посебно се однесува на процената на родовото влијание врз трошоците и приходите и на потребата ефектите од буџетот врз родовиот аспект да бидат видливи. Процесот на евалуација во многу земји не е институционализиран. Со цел да се обезбеди евалуација која го зема во предвид родот, треба да се воведат нови институционални процедури, по можност кои се базираат врз надворешна експертиза. Проценката на родово-разделени податоци за корисникот, анализата на појава на јавни трошоци и анализата на даноци се корисни алатки за евалуација. Критичката евалуација се чини дека е од најголема важност бидејќи таа ја обезбедува основата за дополнително планирање и подготовки.

Листата на прашања која може да се користи во различни фази од буџетскиот циклус е доставена во Табелата под точка F од овој дел.

Алатки и методи за родово буџетирање

Додека јавните трошоци се директно поврзани со специфичните области на политиките, јавните приходи формираат сопствена стратешка област. Затоа, треба да се направи разлика помеѓу анализи кои се поврзани со трошоци и анализи поврзани со приходи.

Алатките и методите за родово буџетирање одразуваат три основни чекори на родовото буџетирање, кои може да се сумираат на следниот начин:¹

Поврзани со трошоци

- анализа на родовите односи во специфична област на политиките и распределбата на буџетските средства (секоја од нив може да биде стартна точка за анализа);
- развивање на родово-одговорни политики во оваа област и нивно преточување во распределби од буџетот;
- разгледување на влијанието од оваа родово-одговорна политика.

Поврзани со приходи

- анализа на влијанието од специфичните приходи врз родовите односи;
- развивање на родово-одговорна политика за приходите и нејзина имплементација;
- разгледување на влијанието од оваа родово-одговорна политика за приходи.

На располагање се многу алатки и методи за родово буџетирање. Која да се примени зависи од ресурсите кои се на располагање, опсегот и фокусот на иницијативата за родово буџетирање и достигнатата фаза во имплементација на родовото буџетирање.

И покрај тоа, алатките и методите за родово буџетирање треба да се однесуваат не само на распределбата на трошоците/приходите, туку исто и на ефектите врз вработувањето, распределбата на приходите, економијата на грижа (посебно дистрибуцијата на платената и неплатената работа) и користењето на времето. Тие треба да ги земат во предвид родово-одговорните потреби, како и родово-

¹ За информации во врска со алатките и методите на родово буџетирање, види исто така Budlender, Debbie/Sharp, Ronda/Allen, Kerri (1998): *How to do a Gender-sensitive Budget Analysis: Contemporary Research and Practice*. London/ Canberra; Elson (1999): *Commonwealth Gender- Responsive Budget Initiative. Background Papers*. London: Commonwealth Secretariat; UNIFEM (2002): *Gender Budget Initiatives: Strategies, Concepts and Experiences*; и интернет страните на меѓународните агенции наведени во библиографијата (Додаток IV, стр. 43).

специфичните реакции на мерките од политиките и опсегот со кој буџетите придонесуваат кон надминување на родовите стереотипи.

Многу алатки и методи за родово буџетирање се базираат врз широко користените главни економски пристапи и методи, кои се трансформираат со вклучување на родовата перспектива, проширувајќи го нивниот опсег или фокусирајќи ги врз родови прашања. Во зависност од националните, регионалните или локалните прилики, иницијативите за родово буџетирање ќе треба дополнително да ги развијат и рафинираат алатките и методите, адаптирајќи ги на нивниот специфичен контекст.

Анализа на родовите односи

Вклучувањето на родовата анализа во планирањето и проценката на буџетот бара да се идентификуваат можните родови димензии на активностите, резултатите и влијанијата.¹ Алатките за проценка врз база на родот беа развиени, меѓу другите земји, во Шведска (3 R Метод и GERAC)² и во Холандија³. Водичот на Европската Комисија од 1997 година за вклучување на родот во главните политики го одразува истиот пристап. Родовото буџетирање вклучува поставување на прашања кои се фундаментални во било која родова анализа и нивно поврзување со јавните приходи и трошоци. Овие прашања се однесуваат на:

- застапеноста/претставеноста на жените и мажите или девојките и момчињата меѓу корисниците или обврзниците во однос на трошокот и приходот;
- долгорочните и краткорочните импликации за распределба според род на ресурсите, како пари, позиции на моќ, време за одмор, платена и неплатена работа.

Со цел да се избегнат едноставните заклучоци, броењето на жените и мажите во смисла на застапеност и распределба на финансиски и други средства мора да биде придружено со квалитативна анализа. Квалитативната анализа треба да земе во предвид голем број фактори, вклучувајќи го социо-економскиот статус и линијата на дискриминација.

Анализа на трошоци / приходи

Со цел да се анализира сегашната ситуација на жените и мажите или момчињата и девојчињата во специфичен сектор – или да се проценат ефектите на политиките или мерките врз родовите прашања – беа развиени дополнителни мерки, кои ги поврзуваат буџетите со политиките, фокусирајќи се врз различни аспекти (приходи, трошоци, јавни услуги или искористено време).

Родово-разделената анализа на застапеност во приходите е истражувачка техника која ги разгледува директните и индиректните даноци, како и надоместоците за корисниците кои ги плаќаат жените и мажите.

Родово-разделената анализа на застапеност во јавните трошоци го споредува јавниот трошок за дадена програма, вообичаено со податоци од анкетите на

¹ Kate Bellamy, Background Paper on Gender Budgeting for the Council of Europe Informal Group of Experts on Gender Budgeting. ноември 2002 г.

² http://naring.regeringen.se/inenglish/pdf/N2001_052.pdf (Just Progress! Applying gender mainstreaming in Sweden); <http://www.svekom.se/jamstalldhet/jamverkstan.pdf>;

http://www.svekom.se/jamstalldhet/pdf/aktivt_jamstalldhetsarbete.pdf .

³ Алатка СМАРТ и метод за анализа на влијанието на родот, обете развиени од Миеке Верло од Универзитетот од Нијмеген.

домаќинства, за да се открие дистрибуцијата на трошоците помеѓу жените и мажите или девојчињата и момчињата.

Родово-разделената проценка на корисниците е истражувачка техника која се користи да ги анкетира конкретните или потенцијалните корисници за опсегот во кој владините програми и/или јавните услуги ги задоволуваат нивните потреби, барања и приоритети.

Родово-разделена анализа на влијанието на буџетот врз употребата на времето ја разгледува врска помеѓу националниот буџет и начинот на кој времето се користи во домаќинствата. Ова осигурува дека времето кое жените го поминуваат за неплатена работа се зема во предвид во анализата на политиките.

Проценката на влијанието на родот (GIA) е *ex post* евалуација на буџетите или *ex ante* евалуација на буџетските предлози и можеби претставува најобемна и најкомплексна алатка за родово буџетирање, бидејќи се однесува на краткорочните и долгорочните буџетски ефекти врз дистрибуцијата и пристапот кон ресурсите (вклучувајќи го и времето) и на родовите улоги и норми. Така, проценката на влијанието на родот бара не само податоци во врска со пазарната и економијата на грижа, платената и неплатената работа, туку исто и податоци за родовите стереотипи, родово-специфичните перцепции, правила, симболи, традиции и практики на дискриминација во општествата.

Говорејќи генерално, ова се методи на *ex post* анализа (иако проценката на родовото влијание може да се примени и *ex ante*) да се дојде до знаење за празнините во однос на родот. Примената на овие методи може да води до идентификација на скриените родови нееднакости и да укаже на потреба од преформулирање или поместување на политиките и програмите со политички приоритети.

Креирање на родово-одговорни политики

Рамката на родово-одговорни среднорочни економски политики и родово-одговорната проценка на политиките се методи кои се однесуваат на развојот и изготвувањето на политиките, обезбедувајќи ја основата за буџетско планирање и подготвување. Бидејќи во повеќето земји рамките на родово-одговорни среднорочни економски политики и проценките на политиките секако се применуваат, главната промена во врска со родовото буџетирање се состои од вклучување на родовата перспектива. Двата методи кои тука се предлагаат се чинат основни за родовото буџетирање и треба регуларно да се применуваат.

Рамката на родово-одговорни среднорочни економски политики има за цел да ја вметне родовата перспектива во економските модели врз кои се базираат среднорочните економски рамки. Оваа алатка претпоставува и застапува присуство на силна родова политика при подготвување на рамката на среднорочна фискална политика.

Родово-одговорната проценка на политиката вклучува детално разгледување на политиките од различни портфолија и програми и обрнување внимание на релевантните имплицитни и експлицитни прашања во однос на родот. Методот ја става под прашање претпоставката дека политиките се „родово-неутрални“ во нивните влијанија и прашува на кои начини политиките и поврзаните распределби на ресурси можат да ги намалат или зголемат родовите нееднакости. Проценките на политиките на Британската женска буџетска група за даночните олеснувања на пример, придонесе за промена на политиките во однос на даночните олеснувања за семејствата кои

работат но се со ниски приходи, даночните олеснувања за семејства со деца и даночни олеснувања за вработување.

Трансформирање на родово-одговорните политики во буџетски категории

Родово-одговорните програми на буџетски цели, стандарди и родово-одговорни буџетски извештаи се методи кои се блиско поврзани со буџетскиот процес, кои го земаат буџетот како референтна точка.

Програмите на буџетските цели и стандарди се алатки *ex ante*, додека родово-одговорните буџетски извештаи треба да се применуваат само *ex post*. Програми на буџетските цели постојат во повеќето држави, па во овој случај родовото буџетирање бара ревизија само на фокусите и целите.

Воведувањето на родово-одговорна програма на буџетски цели е основен дел од планирањето и подготвувањето на буџетот. Тоа подразбира дефинирање на генералните цели на родова еднаквост со цел да бидат постигнати – или барем пристапени – преку буџетските мерки. Иако буџетите генерално покриваат периоди од една година, програмата на цели треба да се однесува на краткорочните, среднорочните и долгорочните цели.

Програмата на буџетски цели исто така служи како основа за ревизија и евалуација. Така, прецизното формулирање на целите и нивното изразување во квантитативна смисла, ако е тоа можно, се значајни чекори овие промени да се направат мерливи. Од друга страна, ова не треба да предизвика занемарување на не-монетарните цели.

Поставувањето на стандарди значи воспоставување на референтни точки со цел да се наведат ефектите од буџетските промени. Тоа вклучува развој и спецификација на индикатори кои ги претставуваат суштинските димензии на родовите односи, кои служат како стандард за одредување на последиците од буџетските мерки. Така, поставувањето на стандарди бара способност буџетските промени да се поврзат со соодветни социјални феномени. Тоа е важен предуслов за евалуација. Затоа, избраните индикатори ќе ја одразуваат програмата на буџетски цели.

Родово-одговорниот буџетски извештај е владин извештај кој го разгледува буџетот и ги сумира неговите импликации врз родовата еднаквост. Тој вклучува процес кој може да користи било која од горенаведените алатки и методи. Бара висок степен на заложба и координација низ јавниот сектор пришто министерствата или секторите го проценуваат влијанието на нивните буџетски линии врз родовите аспекти. Родово-одговорните буџетски извештаи за влијанието на приходите и трошоците врз родот се објавуваат заедно со националниот буџет од страна на француската влада, на пример. Друг пример е шведскиот буџетски извештај за распределбата на економски ресурси меѓу жените и мажите, кој е приложен кон финансиските проекции на државниот буџет. Тој ја сумира економската ситуација и ефектите на системот на социјална заштита врз различни групи жени и мажи.

Имплементација на родово-одговорни буџети

Алатките за имплементација, воглавно инструкции и насоки им се на располагање на сите засегнати страни кои се вклучени во родовото буџетирање за да се обезбеди нивна успешна имплементација. Тие нудат упатства како да се вметне родовата перспектива во секоја фаза на буџетскиот процес. Инструкциите и насоките се чинат посебно важни за администрацијата и треба да бидат придружени од специфична обука за родови прашања. Во принцип, би можело да биде корисно да има специфични насоки за секој чекор од буџетскиот процес.

Родово-одговорните насоки за имплементација се подготвени да обезбедат родово-чувствително извршување на буџетот. Упатствата треба да ја објаснат релевантноста на родовата еднаквост во однос со другите цели и принципи на имплементацијата и да постават јасни приоритети. Насоките можат исто да вклучат родово-специфични квантитативни таргети за секоја буџетска единица.

Понатаму, специфичната обука за развивање сензибилитет за родовите прашања е неопходна мерка на заштита, која помага да се обезбеди усогласеност на процесот на имплементација со основните цели на родова еднаквост на буџетот. Кога синдикатите или организациите на работодавачи учествуваат во процесот на имплементација, може да биде неопходно да се подготват специфични упатства кои ќе ја покријат нивната посебна сфера на активност.

Родово-одговорна евалуација на буџетот

Родово-одговорните упатства за ревизија и евалуација обезбедуваат информации за тоа како да се врши ревизијата и евалуацијата на буџетот во поглед на неговото влијание врз родот. Таквите упатства осигуруваат соодветна интерпретација на буџетските цели, земајќи ја родовата еднаквост како референтна точка.

Како упатства за имплементација, тие треба да ја поврзуваат родовата еднаквост со другите цели и принципи и да поставуваат јасни приоритети. Стриктните упатства за ревизија и евалуација не им помагаат само на засегнатите страни, туку гарантираат високо квалитетни родово-одговорни буџетски извештаи.

Предизвици

Пречки

Пречките можат да бидат од практична природа во смисла на недостиг на податоци или соодветни алатки и експертиза, или можат да бидат базирани врз отпор или недостиг на волја и заложба на политичко ниво на влада или во владината администрација. Главната пречка која го отежнува процесот на родово буџетирање секако се состои од недостиг на политичка волја за распределба на доволно човечки и финансиски ресурси или за разгледување на можната прераспределба на трошоци или воведување реформи на оданочувањето и приходите кои можеби ќе произлезат како резултат на родовата анализа. Овие предизвици може да се надминат само преку константен политички притисок и почитување на меѓународните обврски. Мора да се преземат активни чекори за родовото буџетирање да се признае како приоритет.

Економска теорија, подготвување на буџетот и родова еднаквост

Неодамнешното истражување укажа на улогата на економската теорија во развојот на економска политика и последователното подготвување на буџетот. Економската теорија јасно беше потврдено слепа за родовите прашања. Кога беше усвоена од страна на креаторите на економската политика, оваа теорија беше прифатена без прашање и резултирачката економска политика стана пристрасна во однос на родот. Овој некритички пристап кон економската теорија е во коренот на прашањето на родовата еднаквост. Истражувањето откри дека може да се развие ново мислење кое ќе ја критикува економската теорија и ќе наоѓа начини да ги усогласи принципите инхерентни во теоријата, истовремено правејќи ги неутрални во поглед на нивните потенцијални дискриминаторни ефекти. Со оваа цел, треба да се охрабри и промовира дијалог меѓу економистите и експертите за родови прашања.

Опстоечки родови практики

Со оглед на разочарувачки бавниот прогрес во однос на имплементацијата на родовата стратегија, постои итна потреба да се обезбеди дека родовото буџетирање нема да стане еднократна епизода, туку дека ќе се воведи во рамки на целосниот стратешки процес и на ниво кое може да се надоградува. Знаеме дека иако можеме да броиме зголемување од десетици нови земји вклучени во иницијативите за родово буџетирање, често има малку надоградувања на тие иницијативи. Во некои случаи, вежбата станува дискредитирана од различни причини па така таа се напушта. Како што во многу случаи вклучувањето на родовите прашања во главните политики стана вежба од списоците на декларирани заложби, постои опасност и родовото буџетирање да се сфати како еднократна вежба. Често се случува граѓанското општество повеќе да се инволвира во родовите стратегии и родовото буџетирање од оние кои се најповикани да се вклучат во ваквите практики – „чинителите кои се вообичаено инволвирани“. Иако е важно граѓанското општество да знае како да ги мониторира овие процеси, доколку лицата кои ги креираат политиките и ги подготвуваат буџетите не ги земат во предвид родовата стратегија и буџетирање, тогаш нема да се случи промена онаму каде таа треба најефикасно да се изврши.

Евалуација на иницијативите за родово буџетирање

И покрај својот потенцијал и можностите кои ги нуди, родовото буџетирање останува релативно нова област на искуство и примената во европските земји останува лимитирана и несигурна. Концептуализацијата, во однос на соодветна методологија, алатки и техники за различни фази од буџетскиот циклус и за различни видови на буџетски процеси, како и практичната имплементација еволуираат. Јасно е дека е неопходно да се учат лекциите и да се применуваат искуствата од различни земји, региони и засегнати страни за понатаму да се стимулира развивање на методологијата и праксата на родово буџетирање. Ова може да се постигне преку мониторинг и евалуација на иницијативите и преку споделување и прифаќање на научените лекции.

За да можеме да вршиме мониторинг и евалуација на иницијативите, суштествено е од самиот почеток, иницијативите јасно да ги постават своите цели (како подигање на свеста, одговорност или воведување на промени), крајниот ефект кој сакаат да го постигнат, конкретните резултати кои сакаат да ги остварат, планираните активности, специфичните пристапи, алатки и применети инструменти, како и човечките и финансиските ресурси кои ќе се користат. Секој од овие елементи од овој ланец треба што е можно повеќе да се преведе во индикатори кои се објективно проверливи.

Иницијално, мониторингот и евалуацијата на иницијативите неопходно ќе се фокусира на имплементација на иницијативите (евалуација на процесот) бидејќи е невозможно да се очекува влијание од иницијативите ако тие не се добро или дури не се воопшто имплементирани. Основните прашања се:

- дали предвидените активности во иницијативата биле имплементирани според планираното и ако не, зошто не;
- какви пречки постоеја за успешна имплементација; каква мотивација постоеше;
- дали финансиските и човечките ресурси за имплементација беа доволни и адекватни;
- какви пречки постоеја во однос на распределбата на средства; каква беше мотивацијата;
- дали промените во однос на финансиските и човечките ресурси може да води до подобра имплементација на активностите;
- дали беа постигнати очекуваните резултати и влијание;
- до кој степен резултатите и ефектите беа поради иницијативата;

- дали имплементираниите активности биле вистинските за постигнување на резултати и ефекти;
- дали промените во активностите може да водат до подобри резултати и влијание.

Секако, важноста на мониторингот и евалуацијата ги надминува специфичните иницијативи врз кои тие се фокусираат. За да се осигура извлекување на максимален бенефит од резултатите на двата процеси и од евалуацијата на влијанието, важно е информациите да се внесуваат повторно во самите иницијативи, но исто така и да се распространуваат преку регионалните и националните граници. Затоа може да се предвиди основање на одреден вид на наднационална мрежа за дисеминација на резултатите од мониторингот и евалуацијата.

Брзиот развој кој го постигна родовото буџетирање во последните години го покажува неговиот голем потенцијал во однос на родовата еднаквост и доброто економско владеење. Затоа, групата препорачува примена на родово буџетирање, како основна компонента на стратегијата за вклучување на родовите прашања во главните политики, во сите земји членки на Советот на Европа.

Групата исто така препорачува дека прашалникот, подготвен за собирање на информации и конкретни примери во врска со иницијативите на родово буџетирање во земјите членки на Совет на Европа, треба да се ажурира со цел да се идентификуваат и истражат новите пристапи и, врз таа основа, да се ажурира Извештајот за родово буџетирање.

Табела: Вметнување на родовата перспектива во процесот на јавно буџетирање

Оваа листа на прашања посебно се применува во иницијативите преземени од машинериите за родовата еднаквост.

Фази на буџетскиот процес	Можни прашања
<i>Планирање и подготовка на буџетот</i>	<p>Која процедура се користи?</p> <p>Кој вид на буџетски систем се користи: инпут буџетирање, буџетирање ориентирано кон резултати или буџетирање базирано врз остварувањето, среднорочни рамки на трошоци (кои ги земаат во предвид сегашните или планираните реформи во буџетскиот систем)?</p> <p>Кои се засегнатите страни?</p> <p>Кој е одговорен за координацијата?</p> <p>Кои се можните влезни ставки за лобирање и преговарање за вметнување на родовата перспектива?</p> <p>Дали постои родовата експертиза која им е на располагање на засегнатите страни кои се во моментот инволвирани во планирање и подготвување на буџетот?</p> <p>Дали родовата експертиза е вклучена во планирање и подготвување на буџетот?</p> <p>Дали се идентификувани родово-специфичните цели?</p> <p>Дали целите се преточени во објективно проверливи индикатори?</p>

	<p>Кој е степенот на анализирање на податоците, одделно според род, кои во моментот се користат за планирање и подготовка на буџетот?</p> <p>Кои релевантни родово-разделени податоци не се користат во моментот, но се достапни и на располагање?</p> <p>Кои методи и алатки се на располагање и применливи за специфичниот вид на буџетски систем кој се користи (на пр. родово-одговорна проценка на политиките, рамка на функционално остварување, родово-одговорна среднорочна рамка на економска политика, родово-разделена проценка на корисниците)?</p> <p>Дали родовата перспектива е вклучена во официјалниот буџетски документ?</p>
<p><i>Усвојување на буџетот</i></p>	<p>Каква е процедурата?</p> <p>Кои се инволвираните засегнати страни?</p> <p>Кои можности постојат за лобирање и преговарање за вклучување на родовата перспектива?</p> <p>Дали постои на располагање родова експертиза кај засегнатите страни кои се инволвирани во усвојување на буџетот (по можност организирана преку специфични парламентарни комитети)?</p> <p>Кои методи, алатки и резултати од претходни анализи се на располагање на засегнатите страни, инволвирани во усвојување на буџетот?</p> <p>Дали родовата перспектива е вклучена во официјалниот буџетски документ?</p>
<p><i>Имплементација и мониторинг на буџетот</i></p>	<p>Кои процедури се следат?</p> <p>Кој вид на буџетски систем се користи?</p> <p>Кои се инволвираните засегнати страни?</p> <p>Кој е одговорен за координацијата?</p> <p>Кои можности постојат за лобирање и преговарање за вклучување на родовата перспектива?</p> <p>Дали родовата експертиза им е на располагање на засегнатите страни, вклучени во имплементација и мониторинг на буџетот?</p> <p>Дали родовата експертиза е вклучена во имплементацијата и мониторинг на буџетот?</p> <p>Кои традиционални алатки и методи се користат за имплементација?</p> <p>Кои традиционални алатки и методи се користат за мониторинг?</p> <p>Дали е можно да се вклучи родовата перспектива во</p>

	<p>традиционалните методи и алатки?</p> <p>Кој степен на родово-разделување на податоците се користи во моментот?</p> <p>Кои дополнителни методи и алатки за родово буџетирање можат да се применат (на пр. родово-разделена анализа на застапеност на поволности, родово-разделена анализа на застапеност во приходите)?</p> <p>Кои релевантни родово-разделени податоци не се користат во моментот, но се достапни и на располагање?</p> <p>Дали родовата перспектива е вклучена во официјалниот документ за евалуација на буџетот?</p>
<i>Ревизија на буџетот</i>	<p>Каква е процедурата?</p> <p>Кој вид на буџетски систем се користи?</p> <p>Кои се инволвираните засегнати страни?</p> <p>Кои можности постојат за лобирање и преговарање за вклучување на родовата димензија?</p> <p>Кои традиционални методи и алатки се користат?</p> <p>Дали е можно да се инкорпорира родовата перспектива во традиционалните методи и алатки?</p> <p>Кој степен на родово-разделување на податоците се користи во моментот?</p> <p>Кои релевантни родово-разделени податоци не се користат во моментот, но се достапни и на располагање?</p> <p>Дали родовата перспектива е вклучена во официјалниот документ за ревизија на буџетот?</p>
<i>Евалуација на буџетот</i>	<p>Каква е процедурата?</p> <p>Кој вид на буџетски систем се користи?</p> <p>Кои се инволвираните засегнати страни?</p> <p>Кои можности постојат за лобирање и преговарање за вклучување на родовата перспектива?</p> <p>Дали родовата експертиза е ставена на располагање на засегнатите страни инволвирани во евалуација на буџетот?</p> <p>Кој вид на буџетска анализа се применува традиционално? Кој критериум: Резултат? Исход? Ефект? Квантитативна и квалитативна димензија?</p> <p>Кои методи и алатки за буџетска анализа традиционално се применуваат?</p> <p>Дали е можно да се инкорпорира родовата перспектива во различни видови, алатки и методи на буџетска анализа?</p> <p>Кој степен на родово-разделување на податоците се користи</p>

	<p>во моментот во традиционалната анализа на буџетот?</p> <p>Кои дополнителни видови, методи и алатки на анализа на родовиот буџет можат да се применат (на пр. родово-разделена анализа на застапеност на поволности, родово-разделена анализа на застапеност во приходите)?</p> <p>Кои релевантни родово-разделени податоци не се користат во моментот, но се на располагање и достапни?</p> <p>Дали родовата перспектива е инкорпорирана во официјалниот документ за евалуација на буџетот?</p>
--	---

Пример за насоки за започнување на иницијатива за родово буџетирање

Зошто да се започне иницијатива за родово буџетирање?

Во сите држави, постојат значајни разлики и нееднаквости помеѓу жените и мажите во смисол на политичко и економско учество, плата, приходи и економски поседи, и во смисла на неплатена грижа и домашна работа во семејствата. Сите земји членки на Советот на Европа се потписници на *Конвенцијата на Обединетите Нации за елиминација на сите облици на дискриминација против жените (CEDAW)*, кој што бара државните партнери да ги превземат сите потребни чекори за да обезбедат родова еднаквост. Државните страни ќе ги превземат, на сите полиња, поточно во полето на политиката, социјалното поле, економското и културното, сите соодветни мерки, вклучувајќи легислатива, за да осигура целосен развој и напредок на жените со цел гарантирање на примената и уживањето на човековите права и основните слободи врз база на еднаквост со мажите.

Конвенција за елиминација на сите облици на дискриминација против жените, член 3

Како дополнување на обврзувањето според конвенцијата на CEDAW, платформата за акција од Пекинг од 1995 беше одобрена од сите земји членки на ОН. Светската заедница се согласи дека националните влади мора да прераспределат и да мобилизираат дополнителни ресурси за давање на поголема моќ на жените.

Владите треба да направат напори за системски да извршат преглед за начинот на кој жените имаат корист од трошоците од јавниот сектор; да ги прилагодат буџети те за да осигураат еднаквост на пристапот кон трошоците од јавниот сектор, и за зголемување на продуктивниот капацитет и за пресретнување на социјалните потреби; и да ги постигнат родовите обврзувања кои се направени на самитите на Обединетите нации и конференции. Да се развијат успешни стратегии за национални имплементации за платформа на активности, владите треба да алоцираат соодветни ресурси, вклучувајќи ресурси за спроведување на анализи за родово влијание.

Платформа за акција од Пекинг, параграф 346

Родово буџетирање е алатка со која се осигурува дека обврзувањата на владите кон родова еднаквост и напредувањето на жените се поддржани со потребните ресурси. Ова значи дека родовата перспектива ќе ни даде информации за распределбата на јавните буџети. Ова ќе придонесе кон рамномерна дистрибуција, како и до целно ориентирана, пријателски расположена и ефикасна распределба на јавните ресурси. Проценка која се заснова на родот има за цел да остави видливи и да документира било какви несакани

родови нееднаквости. Ова ќе поттикне активност која се заснова на цели и мерки за да се затворат родовите јазови и да се постигне целосниот потенцијал и на жените и на мажите во економијата како и во други социјални сфери. Понатаму ова ќе придонесе кон квалитативно подобра и пореалистична анализа. Ги поддржува принципите на добро управување, демократско учество, одговорност и транспарентност како и ефективност и ефикасност.

Организирање на родово буџетска иницијатива

Основана одговорност во процесот на креирање на редовниот буџет

Министерството за финансии/буџетирање треба да го превземе водството во организирање на иницијатива за родово буџетирање, дали во согласност со нивна сопствена одредба или после иницијатива од страна на националната родова машинерија, парламентот или др.

Министерството за финансии/буџет изготвува и го финализира предлогот на владата за буџетот со цел истиот да се претстави пред парламентот. Овие власти треба да издадат насоки кои ги вклучуваат статистиките кои се распределени на родови и табели како основно барање (сите податоци кои се однесуваат на физички лица). Тие треба да добијат и/или да соработуваат со родова експертиза за да развијат методи и алатки за родово сензитивна макроекономска анализа. Според принципот на вклучувањето на родовите прашања во главните политики, координацијата треба да му биде препуштена на министерството кое е одговорно. Меѓутоа, одговорностите, треба да бидат проширени низ сите различни линиски министерства. Во пракса, иницијативите за родово буџетирање честопати ќе носат корени од националната машинерија за родово буџетирање и може да бидат координирани барем за одреден временски период. Иницијативите за родово буџетирање може исто така автономно да бидат организирани во линиското министерство или владина услуга.

Сеуште се применува принципот дека блиска соработка треба да се бара во министерството/одделот/услугата која е одговорна за координација и буџети. Партнерство со министерството за буџет/финансии (и оддел), одговорен за изготвување на предлогот за владин буџет, е клучен за одржливоста на предлогот.

Поради тоа изразот оддел за буџет ќе биде користен, како поедноставен. Следниве насоки се направени за да ги исполнат потребите на развитоците на иницијативите за родово буџетирање. Тие не даваат предуслов, (ниту пак спречуваат), активна инволвираност на министерството за буџет/финансии.

Осигурување на менаџерска одговорност

На ниво на секое министерство, конечната одговорност треба да му биде препуштена на највисокото раководство/генерален директор, кој ќе осигура дека сите потребни чекори се превземени од страна на директорот на одделот за буџет и директорите на различни оддели за политики. Одговорноста на раководителите на одделите ги вклучуваат сите потребни човечки и финансиски ресурси.

Назначување на одговорности во родовата буџетска иницијатива

Одделот за буџети треба да го организира процесот на родово буџетирање, вклучувајќи планирање на процесот и барање на контрибуции на други (министерства и) оддели. Линиските министерства/оддели превземаат, или спроведуваат, родови анализи во нивните сопствени области на одговорност.

Националната машинерија за родова еднаквост треба да ја користи експертизата и капацитетот за да помогне со дизајност и имплементацијата на процесот на родово буџетирање.

Овој принцип е во согласност со принципот на вклучувањето на родовите прашања во главните политики, дека актерите кои вообичаено се инволвирани треба да применат родова перспектива во нивните секојдневни задолженија.

Взаемно здружување: здружување на буџетот, политиките и родовата експертиза

Секое министерство треба да осигура различни видови на експертска работа заедно со цел да се осигура родово сензитивно буџетирање. Одделот за буџет и одделите за политики треба да соработуваат, заедно со родова експертиза. Буџетска експертиза и политичка експертиза најчесто е подготвена и на располагање во било која организација. Родовата експертиза може да биде добиена или развиена.

Секое министерство или владина служба треба да се здобијат, да обукат и да ја спроведат расположливата родова експертиза во нивните рангови.

Родовите фокални точки треба да бидат назначени во сите министерства. Тие се неопходни за да се анимира Вклучувањето на родовите прашања во главните политики и буџетите (родово буџетирање). Родовата фокална точка бара цврста менаџерска поддршка, јасен мандат, и било каква обука која е потребна за да се исполнат очекувањата. Треба да се остави доволно време за да си ги исполнат своите задолженија.

Националната машинерија за родова еднаквост е клучен извор за родова експертиза. Во поголемиот број на земји треба исто така да има надворешна родова експертиза која мора да се консултира. Список на надворешни експерти за родови и консултации треба да биде составен.

Вклучување на владини агенции

Во многу случаи, основни мерки нема да бидат директна одговорност на министерството, туку ќе бидат делегирани со одговорните владини агенции. Овие агенции треба да бидат инволвирани или да им бидат дадени задолженија со дизајнот и извршувањето на родова проценка, како што е соодветно.

Буџетските распределби за релевантни владини агенции треба како по правило да наведуваат дека родовата перспектива треба да биде вклучувањето на родовите прашања во главните политики во нивните активности.

Планирање на родова буџетска иницијатива

Воспоставување на заедничка работна група

Како прв чекор, одделот за координација организира работна група, која вклучува претставници од одделите за политики, и родова експертиза. Работната група известува до одделот за буџети/координација кој одржува преглед и е одговорен за целокупна координација. И мажите и жените треба активно да бидат инволвирани во процесот.

Мандатот на работната група е следниот:

- да ја разгледа состојбата;
- да ја процени родовата релевантност на буџетските/политичките области;
- да предложи план за делување.

Да се разгледа состојбата

Сите оддели треба да бидат вклучени за да се проверат претходните или постоечките родови иницијативи, посебно оние кои се поврзани кон распределба на ресурси.

- Искуствата кои се добиени
- Следење на наоди/заклучоци
- Достапност на релевантно надоворешно истражување и развој

Да се провери родовата релевантност

Потребна е статистика која е разделена на родови. Доколку ова не е достапно, мора да започнете со превземање на потребните чекори со цел да се добијат релевантните податоци. Канцеларијата за национална статистика е еден очигледен извор на податоци. Честопати, податоците кои се разделени на род се расположливи но не секогаш се објавени или анализирани. Министерството треба секогаш да бара и да одигура дека податоците кои се однесуваат на физичко лице и истражувањето кое го спроведуваат или добиваат е презентирани и анализирано според род.

- Да се провери родовата релевантност во сите буџетски/политички области
- За секоја буџетска област, на кратко да се објасни на кој начин е важен родот
- Да не се земат во предвид, со приложување на кратко објаснување буџетските области кои се јасно нерелевантни во однос на родот.

Со цел да се провери родовата релевантност,

1 треба да ги поставите вистинските прашања:

- Дали буџетската/политичката област се однесува на една или повеќе целни групи? Дали секојдневниот живот на делот (деловите) од популацијата е засегнат?
- Дали постојат разлики помеѓу жените и мажите во ова поле на политики (во однос на правата, ресурсите, учеството, вредностите и нормите кои се поврзани со родот)? Доколку одговорот на било кое од овие две прашања е позитивен, родот е релевантен во однос на вашето прашање. Треба да добиете и да проучите податоци кои се полово разделени и да го процените потенцијалното родово влијание.

План за делување

Врз основа на иницијалната проверка на родовата релевантност, и за проверката на реалната состојба, работната група изготвува предлог за приоритизиран и врзан за време план за активности за проценка заснована на родови на релевантните буџетски области.

Планот за активности треба да ги поставува следниве прашања:

- опсегот на предложените проценки;
 - осигурување на институционална поддршка, ресурси и експертиза за имплементација.
- Да се постави реалистична временска рамка! Приоритетите во идеални услови треба да ја рефлектираат важноста и политичкиот приоритет на буџетските области. Пристап кој се заснова на чекори и тактички одредби може да се препорача. Треба да се започне со проценка на една или повеќе буџетски линии во кои што релевантноста на родовите е очигледна, или постои јасен политички интерес. За покомплексни области може да се зборува подоцна, после добивање на одредено тело на експертиза и откако потребните ресурси се обезбедени или се полесно преговарани.

Планот за активности треба да биде предаден за усвојување на највисоко ниво со цел да се осигура обврзаност кон неговата имплементација.

Планот треба да се ревидира на годишна основа врз база на:

- редовен мониторинг;
- следење на наоди;
- користење на искуства кои се добиени во процесот;
- иницирање на нова проценка според наведените приоритети;
- преглед на планот и изготвување на соодветни корекции.

Проценка која се заснова на родови

Буџетите и политиките може да имаат различно влијание врз жените и мажите. Тие може да придонесат кон зголемување или редуцирање на родона нееднаквост, дури и тогаш кога за ова немало ниту намера ниту било предвидено. Жените и мажите, девојчињата и момчињата имаат различни приоритети и ги организираат своите животи на различен начин. Тие имаат нееднаков пристап кон социјалните бенефиции и економските ресурси. Проценката која се заснова на родовите е алатка со која се осигурува дека различно однесување, аспирации и потребите на жените и мажите се на еднаков начин фаворизирани во организацијата и раководењето на организацијата. Ова исто така наведува на редистрибуција на моќ и ресурси.

Кога се врши проценка на буџетските области треба да се запрашате дали буџетската област може да има различни импликации за жени и мажи, девојчиња и момчиња во смисол на:

- предизвиците кои буџетската област треба да ги разгледува;
- целокупната цел на буџетската област;
- ефектот на буџетската област за избор и агенција на ниво на индивидуи и семејства.

Да се започне проценка која се заснова на род:

- Да се дефинира и јасно да се означи областа која треба да се разгледува.
- Да се дефинираат цели кои се родово релевантни и индикатори за одредена област.
- Изборот на пристап или методологија зависи од големината на буџетската област за која станува збор, индикаторите (квантитативни или квалитативни), и кои податоци се на располагање.
- Кој ќе ја направи проценката?

Дали да се работи на надворешна експертиза, или извршните офицери во администрацијата, зависи од комплексноста на задачата. Тоа е прашање за компетентност и достапноста или на човечки или на финансиски ресурси.

Методите за родово буџетирање и корисни референци се опишани во овој извештај (погледнете „Алатки и методи за родово буџетирање“, страна 17, и Прилог IV – Библиографија, стр. 42).

Следење до проценката

Проценката може да покаже непредвидливи и несакани родови нееднаквости. Одговорноста се наоѓа кај политичкото и административното лидерство кое треба да ги превземе потребните одлуки и да иницира постапки за да ги корегира несаканите нееднаквости. Предлозите за промени и корективни мерки треба да ги земат во предвид меѓународните инструменти (како што е *Конвенцијата за елиминација на сите облици на дискриминација врз жените* и *Платформата за акција од Пекинг*) како и националната дефиниција и цели за родова еднаквост/напредокот на жените.

Видливост на родовите во предлог буџетот на владата: очекувани резултати

Во зголемен обем, родот т свесност треба видливо да биде интегриран преку предлог буџетот. Ова ќе придонесе кон зголемување на родовата свесност помеѓу парламентарците и други корисници на буџетот во и надвор од министерствата и владините агенции.

Сите статистики кои се однесуваат на физички лица, табели и фигури треба да бидат разделени, анализирани и претставени во однос на полот. Кога е соодветно, други оски на разликување треба исто така да бидат наведени, како што е етничко потекло.

Зголемениот број, опсег и квалитет на проценките кои се засноваат на родовите треба постепено да ја трансформираат финансиската и буџетската политика во согласност со целите на родовата еднаквост.

Примери на иницијативи за родово буџетирање во земјите членки на Советот на Европа

Австрија

Независна група на економисти и социјални научници од универзитети и други истражувачки институции во Австрија ја започнаа првата родова буџетска иницијатива во пролет 2001.

Оваа работна група која е позната под името BEIGEWUM, собра информации за родово буџетирање и неговиот меѓународен развој и ги истражи родово специфичните ефекти врз националниот буџет на Австрија. Целта на оваа иницијатива беше прво да се подигне свеста и да се обезбедат информации за родовото буџетирање со цел да се мотивираат и владата и НВО за да понатаму се поттикне ова прашање. Воспоставувањето на врски со НВО и со координаторот за вклучувањето на родовите прашања во главните политики при Министерството за Финансии доведе до појавување на мрежа за родово буџетирање во работната група како фокална точка.

Како резултат, неколку конференции за родово буџетирање беа организирани и на крајот од 2002, после една и половина година од непрекинатата соработка, работната група BEIGEWUM создаде книга¹ која ги содржеше резултатите од нејзината работа, која што стана значајна референтна точка во Австрија.

Таа се справува со макроекономска стратегија и нејзиното влијание врз жените како и врз владините приходи (се фокусира кон даноци, социјална сигурност и наплата од корисниците) и одбрани области на јавните трошоци (образование, истражување, политики за пазарот на трудот, финансирање за женски организации).

Исто така, како одговор на потребата за попрактична помош како да се пристапи и да се имплементира родово буџетирање на локално ниво, прирачникот за примената на родовото буџетирање на регионално и локално ниво беа публикувани во Јуни 2004.

Во 2002, Министерството за финансии ги превзема првите чекори кон родово буџетирање преку спроведување на анализа² на податоци кои се родово разделени во врска со австрискиот данок на доход. Беше изготвен список за да служи како насока за родово буџетирање за администрацијата.

Во Март 2004, Австриската федерална власт конечно одлучи да имплементира родово буџетирање. Министерството за здравство и женски прашања последователно создаде

¹ BEIGEWUM (2002): *Frauen macht Budgets. Staatsfinanzen aus Geschlechterperspektive*, Wien.

² BMF (2002): *Дали австрискиот систем е навистина "родово неутрален"? Резултати од компарација на даноци од плати и приходи за мажи и жени*. Виена (<http://www.bmf.gv.at/>)

работна група за родово буџетирање како дел од процесот на имплементација на вклучувањето на родовите прашања во главните политики и започна пилот анализа на трошоците за политиките за лекови кон крајот на 2004. Исто така, буџетскиот закон од 2005 го воведо родовото буџетирање како начин за вклучувањето на родовите прашања во главните политики. Како прв чекор од секое министерство се бараше да го анализира родовото влијание на една категорија од неговите буџетски распределби.

Федералната држава и Горна Австрија иницираа родова буџетска анализа на регионално ниво со помош на надворешни експерти во блиска соработка со администрацијата.

Анализата се фокусира на јавното трошење на образование, здравство и спорт (околу 50% од трошоците во горна Австрија). Директни бенефиции, ефекти врз вработувањето и индиректен ефект врз економијата на обезбедување грижа, поточно во однос на неплатена работа, ќе бидат разгледани со цел да се развие мешавина од политики за промоција на родова еднаквост.

Во Виена, државната администрација ја одреди својата намера во 2005 да започне со пилот проект за родово буџетирање кој инволвира анализирање на буџетот во еден од деловите во градот. Неколку градови и мали заедници започнаа – или барем ја покажаа својата намера да започнат – локални иницијативи за родово буџетирање.

Белгија

Пилот проект кој траеше една година во врска со „родово буџетирање“ беше спроведен на ниво на федералната влада во Белгија.¹ Започна во Јуни 2002 како резултат од меѓународната конференција во Брисел за „Зајакнување на економското и финансиското управување“: кон буџетирање кое е родово ориентирано“ организирано помеѓу UNIFEM, OECD, Нордискиот Совет на Министри и белгиската влада.² Иницијативата беше распространета преку Белгиското федерално министерство за вработување и еднакви можности и беше спроведено под покровителство на поширок проект за вклучувањето на родовите прашања во главните политики, кој започна на крајот на 2000. Обата вклучувањето на родовите прашања во главните политики и иницијативата за родово буџетирање беа изградени врз основа на комбинација од „летечки“ академски експерти кои работат заедно со персонал од самата организација (најмногу родовите форкални точки) од федералните министерства. Целта на иницијативата беше да се истражи можноста за примена на родово буџетирање врз белгиските федерални владини служби.

За оваа цел, три меѓусебно поврзани фази на обука, активни истражувања и распределба на информации беа воспоставени од страна на одговорниот персонал при Дирекцијата за еднакви можности, и два тима и три академски експерти. Пилот проектот создаде бројни конкретни резултати:

- одговорните службеници за буџетирање и родови добија обука за рационализација, пристапи и алатки за родово буџетирање. Обуката беше намерно организирана за кобинирани публика за да се здружат офицери со две целосно различни основи на

¹ За подетални информации, погледнете Cecchini I./Cornet A./Holvoet N. (2003): *Projet "gender budgeting". Rapport de synthèse/Gendergevoelig budgetteren. Syntheserapport van het project "gender budgeting" in het kader van het globaal project "gender mainstreaming" opgericht door het federale beleidsniveau*. Bruxelles/Institut pour l'égalité des femmes et des hommes/Instituut voor de Gelijkheid van Mannen en Vrouwen, 71 p.

² Студии и презентации на конференциите беа собрани во UNIFEM (2002): *Иницијативи за родово буџетирање: Стратегии, концепти и искуства*. Њу Јорк: UNIFEM.

знаења и искуства кои секако имаат влијание врз идните индивидуални и организациони учења во врска со родовите;

- активно истражување доведе во сите министерства, до собирање на сите претходни и тековни иницијативи кои би можеле да бидат означени како „родово буџетирање“ и наведување на видот на податоци разделени според полови, и квантитативни и квалитативни, кои им се достапни и пристапни во министерствата. Од ова станува јасно дека не постоеше област во администрацијата во која родовата перспектива беше системски вградена во родовото буџетирање. Во исто време, податоците кои беа потребни за да се започнат иницијативи во суштина не беа достапни. Покрај ограничувањата, две интересни тековни иницијативи кои беа директно поврзани со родово буџетирање беа откриени (вклучувајќи една во Министерството за финансии), беа започнати и две нови иницијативи раководени од експертите (вклучувајќи една во Министерството за надворешни работи). Ова покажа како би можела да изгледа иницијативата за родово буџетирање во министерството, додека во исто време се посочуваат неговите потенцијални резултати во смисла на ефективност и родова еднаквост;

- споделување и распределување на информации, кои се сметаат како важна димензија во пилот проектот, вклучуваат *inter alia*: собирање на материјали за обука, известување за процесот и наодите од активното истражување, организирање на последователна средба со службени лица за буџет и родови во сите оддели, и создавање на прецизен флаер кој содржи податоци кои лесно може да се разберат.¹

Покрај проектот на федерално владино ниво, постојат повеќе докази за зголемен интерес за родово буџетирање на регионално ниво (и кај Flanders и Wallonia), на парламентарно ниво (закон е изготвен) и во граѓанското општество (женското движење организира различни сесии за обука по ова прашање).

Франција

Во 2000, француските парламентарци ја повикаа владата да претстави годишни докази, кога беше направен нацрт законот за државниот буџет, за финансиските напори кои беа направени за да ги промовираат женските права и родовата еднаквост. Ова го зголеми значењето на *“jaune budgétaire”*, жолтиот прилог кон буџетот кој се однесува на женските права и еднаквоста.

Овој документ, кој на парламентот му обезбедува информации и начини за мониторинг на состојбата и која има правна основа и дозволува на владата да ја објави резултатите од нејзината политика како што е наведено во буџетските прилагодувања, да го одреди напредокот кој е направен и да ги посочи недостатоците. Зависи од секој министерски оддел да ги идентификува и да ги одреди мерките кои ги има воведено со цел да ги примени, да ја зголеми свесноста за родова еднаквост.

Од секој оддел исто така се бара да го објасни својот пристап кон родова еднаквост и да ги приложи индикаторите кои ги смета за најзначајни за областа за која е одговорен.

Повелбата од 2004 за еднаквоста помеѓу мажите и жените, во која министерствата и локалните и регионалните власти, поточно, ги превземаа за да постигнат видлив напредок на ова поле во наредните три години, и воведување на буџетирање кое се заснова на цели за изготвување на државниот буџет ќе појасни како различни министерски програми за продолжување на оваа политика взаемно се усогласуваат.

¹ Cecchini I./Cornet A./Holvoet N. (2003): *Analyse budgétaire en terme de genre et d'égalité hommes/femmes : réduire les inégalités et améliorer ses performances: un défi pour les services publics/Gendergevoelig budgetteren: Ongelijkheid verminderen en efficiëntie verhogen: een uitdaging voor openbare instellingen*. Bruxelles/Brussel/Institut pour l'égalité des femmes et des hommes/Instituut voor de Gelijkheid van Mannen en Vrouwen/8.

Овие две комплементарни вежби во иднина ќе овозможат да се консолидираат чекорите кои се превземени за да го зголемат профилот на политиките за родова еднаквост во државниот буџет.

На пример, министерството за родова еднаквост и еднаквост на работното место ќе поднесе до парламентот годишна програма за родова еднаквост која ги наведува целите и индикаторите и нејзиниот сопствен нацрт буџет.

Исто така, „*jaune budgétaire*” треба да вклучува преглед на мерките кои се обезбедени во повелбата и кои постепено ќе овозможат да се дојде со цели и индикатори кои се заеднички кон различните владини оддели со цел да се зголеми пристапот за родово буџетирање кон родова еднаквост во сите јавни политики за кои тие се одговорни.

Германија¹

Меѓу-министерската работна група за вклучувањето на родовите прашања во главните политики на германската федерална влада (ИМА-GM) основаа под-работна група за родово буџетирање (UAG-GB) во 2003. Оваа група за експерти за род и буџетирање иницираше физибилити студија за родово буџетирање која е спроведена од 2005-2006. Неколку федерални министерства во Германија веќе имаат превземено важни чекори кон родово буџетирање како дел од нивниот процес за родово буџетирање.

На пр. Министерството за млади имплементираше системска родова контрола на важни буџетски теми: податоци за учеството на момчињата и девојчињата во сите активности кои се наведени во раните извештаи за кои институциите кои добиваат јавни средства на ова поле треба да ги дадат до министерствата, и родовите аспекти се анализирани. На годишна основа Германската младинска иницијатива (DJI) спроведува квалитативна научна анкета која ги проценива бенефициите кои момчињата и девојчињата ги добиваат од мерките кои се финансирани од страна на федералното министерство и зголемувањето на родовите политики во институциите кои добиваат јавни финансии. Други федерални министерства како што се министерствата за образование, меѓународна соработка или надворешни работи или федерални институции како што е федералното биро за политичко образование имаат поставено слични интересни инструменти со цел да се контролираат и реструктурираат трошоците.

Неколку германски *Länder* се во процес на имплементирање на родово буџетирање. Државата Берлин (околу 3.4 милиони жители) состави родов буџет за 2006 кој ќе биде одобрен од државниот парламент на 8 Декември 2005. Процесот се базираше на иницијатива од парламентот и одлука донесена од мајорот и сенатот во 2003. Во буџетот на Берлин од 2006 делот од буџетот на секое министерство е анализиран од родово перспектива почнувајќи од главните групи (Hauptgruppen) 6 (распределби на финансиските придонеси) и 8 (инвестиции). Првиот чекор вклучува наслови кои би можеле да се поврзе со мажи и жени или девојчиња и момчиња како директни или индиректни корисници.

¹ Интернет страници :

Федерален процес:

www.gender-mainstreaming.net/RedaktionBMFSFJ/RedaktionGM/Pdf-Anlagen/implementation-of-gender-mainstreaming.pdf

Федерална физибилити студија:

www.bmfsfj.de/kategorien/Aktuelles/ausschreibungen,did=23218.html

www.gender-mainstreaming.net/gm/Aktuelles/newsletter,did=28142.html

Берлински извештај:

www.berlin.de/SenWiArbFrau/frauen/gender_gs/index.html

www.berlin.de/SenWiArbFrau/frauen/doku/gender/d153136_31_08_2004_schlussbericht2.pdf

Берлинска иницијатива: www.gender-budgets.de

Поради тоа анализа на корисници кои се распределени според родови беше спроведена и вклучена во буџетот. Берлинскиот сенат воспостави комисија во Берлина за Вклучувањето на родовите прашања во главните политики и работилница за родово буџетирање која на вклучува НВО „Берлинска иницијатива за родово еднакво буџетирање“.

На локално ниво, многу градови воведоа стратегии за родово буџетирање во нивните буџети. Како еден пример, локалното политичко ниво во Берлин состави родово разделени буџети за сите 12 области и родово разделените буџети беа одобрени од 12 регионални совети. Областа наречена Lichtenberg (260 000 жители), на пример, спроведе анализа за родови корисници на 19 продукти (16 милиони евра) од нејзиниот буџет кој е насочен кон резултати и ја направи анализата како дел од буџетот. Целиот буџет на Lichtenberg содржи 514.8 милиони евра, 377.4 милиони евра се социјален трансфер и 85.6 милиони евра се за персонал. Податоците кои се собрани за време на процесот на анализирање на родовите бенефиции од буџетите (продуктите или титулите) се користат за да се продлабочи вклучувањето на родовите во општите политики, да се создаде транспарентност за јавните трошоци и да се идентификуваат специфични целни групи според род.

Ирска

Во последните години, правната реформа во Ирска го прошири законот против дискриминација за да ја вклучи одредбата во врска со добра и услуги, како и постоечката заштита во врска со вработување. Исто така, структурата за родова еднаквост е зајакната со цел да вклучи власт за еднаквост и единица за родова еднаквост NDP.

Политиките за родова еднаквост традиционално се имплементирани преку примена на мерки за позитивни активности. Моментално, во рамката на националниот план за развој 2000-2006 (НПР), вклучувањето на родовите во генералните политики е усвоено за да ја зголеми еднаквоста на можности помеѓу мажите и жените.

Како дел од неговата улога да обезбеди поддршка и совети за вклучување на родовите прашања во општите политики кон оние кои ги креираат политиките и оние кои ги имплементираат програмите, НПР единицата за родова еднаквост одреди пилот истражувачки проект за да ја истражи потенцијалната употреба на родови сензитивен пристап кон буџетските процеси.

Примарниот фокус на истражувањето беше во регионално заснованиот Окружен Управен одбор на (СЕВ), кој има задолжение да промовира микро претпријатија преку доделување на грантови во готовина и програми за поддршка на претприемништво и развој на капацитети.

Од посебно значење, и како помош кон истражувањето и како резултати од истражувањето беа развојот на две родово аналитички алатки:

- *Урникот за промовирање на родово сензитивно буџетирање* обезбедува матрица за родова ревизија во врска со сите делови на организација, вклучувајќи ги и буџетските процеси. Резултатите од ревизијата странуваат најдобра пракса за организирање на целокупната родова сензитивност, додека во исто време ја создаваат основата за стратегија со која организацијата може да го зголеми својот родов капацитет.

- *Мапата за финансирање* промовира нов начин на гледање на буџетите, за да се вклучува поширок опсег на персонал, како и нови перспективи кои ќе поттикнат проактивна врска помеѓу финансиската администрација и исполнувањето на програмите. Како и демонстрирање на разликата помеѓу креирањето на политиките и распределбата на ресурсите, мапата за финансирање дозволува идентификација на

флексибилноста во процесот на буџетирање. Логичкото напредување од мапата за финансирање е да се применат други алатки за родово буџетирање, како што е анализирање на корисници кои се разделени на родови и родово разделена анализа на случајности.

Клучна димензија за истражувањето беше истражување на препреките кои се поставени во врска со финансирање кое е обезбедено од националните влади до СЕВ. Во овој контекст, пилот родово буџетирање фасилитираше истражување на влијанието на економската теорија за економска политика, и последователните импликации за социјални политики и поточно кон имплементација на вклучување на родовите прашања во општите политики.

Норвешка

Норвешка има долготрајна традиција на вклучување на родовите прашања во општите политики како еден од неколкуте пристапи за промовирање на родова еднаквост. Одговорноста на сите јавни власти за промовирање на родова еднаквост во нивните полиња на активности е вклучена во актот за родова еднаквост од 1979. Одредбата беше зајакната кога актот беше ревидиран во 2002 и задолжението да се промовира родова еднаквост на активен, планиран и системски начин беше продолжен кон организациите од приватниот сектор.

Понатамошно барање беше воведено, имено да се извести за родова еднаквост во годишните сметки (во буџетските предлози онаму каде што станува збор за министерствата). Обврската да се известува за родова еднаквост е ограничена на полето на политиките за персоналот.

Уште од 2002, Министерството за деца и за семејни прашања координираше иницијатива која имаше за цел воведување на родова перспектива во норвешкиот државен буџет. Три последователни владини буџетски предлози (2003, 2004, и 2005) беа презентирани во прилог во кој се презентира родова анализа која се однесува на широк опсег на различни буџетски области. Покрај недостатокот на обврска (министрите беа повикани за да дадат придонес), скоро сите министерства придонесоа. Комитетот на државни секретари за родова еднаквост и беше доделен на владата со одговорност за развивање на родов процес на буџетирање. Некои системски процени базирани на родови на програмска распределба на ресурси резултираа од овој процес во областите на младинска политика, производство на храна и одгледување на ирваси. Покрај ова, зголемена видливост и внимание кои се посветени кон родови аспекти може да бидат забележани во широк опсег на политики и буџетски области. Критичарите потенцираа дека влијанието беше ограничено кон релативно помали буџетски распределби додека се запоставува микро нивото. Критичарите посочија дека влијанието беше ограничено кон релативно мали буџетски распределби додека во исто време се занемарува макро нивото. Следење на наодите исто така беше лимитирано. Во 2005, владата одлучи да го реформира процесот со цел подобрување на квалитетот и влијанието.

Во предлогот за државниот буџет за 2006, од сите министерства се бараше да дадат извештај за проценки кои се засноваат на родовите во нивните сопствени предлози за буџет на ниво на министерства. За опсегот на родовата анализа и нивото на детали за кои се известува се оставаат да одлучи индивидуалниот министер. Насоките ќе бидат издадени до крајот на 2005 за да се фасилитира процесот и понатаму да се подобри интеграцијата на родовата перспектива во владиниот буџетски предлог за 2007. Интер министерска работна група, под покровителство на комитетот на државни секретари за родова еднаквост потпомогнат од надворешен експерт, ги изготвува насоките.

Прилогот за родова еднаквост беше трансформиран со цел подобро да го рефлектира макро нивото. Националната канцеларија за статистика беше одредена од страна на Министерството за деца и семејни прашања да изготви извештај за приходот, вработувањето и користењето на време од страна на родовите.

Интер-министерска референтна група, вклучувајќи го покрај останатото Министерството за финансии и Министерството за труд и социјални прашања, направи мониторинг на изготвувањето на извештајот, кој беше презентираан заедно со предлог буџетот за 2006 минатиот Октомври. Намерата е новиот прилог за родова еднаквост да биде поинтересен и покорисен за парламентот и за министерствата, други јавни власти и надворешна јавност. Содржината и пристапот кон родова анализа на макро ниво на буџетот ќе биде прегледана на годишна основа. Надворешна евалуација беше побарана и ќе направи мониторинг на реорганизираниот процес на родово буџетирање во времетраење од три години.

Обука и подигање на свеста се основните елементи на процесот на родово буџетирање уште од нејзиниот почеток. Семинар кој е отворен за учество на сите нордиски земји беше организиран во 2003 со цел да се инволвираат членови од парламентот, НВО, медиуми и истражувачката заедница. Во Јануари 2004, семинар организиран од страна на Комитетот на државни секретари за родова еднаквост беше следен од поголемиот дел од министерствата како и од некои владини гувернери и одредени владини агенции. На овој семинар можевме да презентираме конкретни примери на различна прераспределба на јавни ресурси кои се откриени како резултат на проценки врз основа на родови на буџетските линии на локално/регионално и национално ниво. Работилници од мал опсег ги таргетираа одговорните за буџети, родови контакти и одговорни лица за политики во министерствата. Основен елемент на норвешкиот пилот проект е блиската соработка во Министерството за деца и семејни прашања помеѓу одделот за координација и планирање и одделот за семејни прашања, грижа на децата и родова еднаквост. Статистики разделени според родови со добар квалитет се клучни барања за родово буџетирање. Министерството за деца и семејни прашања финансира родово фокална точка во националната статистичка канцеларија со цел координирање и подобрување на презентацијата и анализата на родовите статистики. Фокалната точка исто така е инструментална во извршување на прилогот за родова еднаквост од 2006 кон родовиот буџетски предлог. Родово сензитивните буџети се клучна точка во нордискиот акционен план за родова еднаквост за 2001-2005. Министрите за финансии и родова еднаквост заедно одлучија да спроведат проект за нордиска соработка со цел воведување на перспектива за родова еднаквост во буџетирање и во нордискиот дел и на национално ниво. Проектот вклучува активности на нордиско и национално ниво и започна рано во 2004. Како придонес кон нордискиот проект, Министерството за деца и семејни прашања финансираше мал проект за истражување и развој за родови и прераспределбата на јавни средства во здравствениот сектор, базиран во Шведска со паралелна студија во Норвешка. Резултатите од овие студии се доста интересни. Шведската студија документира како женските пациенти кои што боледуваат од кожни болести како што е псоријаза добиваат помалку ресурси во смисол на третман отколку машки пациенти кои што ја имаат истата болест (болести кои се слични и се подеднакво распределени помеѓу жени и мажи). Студијата ја пресметува сумата на јавните ресурси кои би биле потрошени доколку сите пациенти би биле лекувани на ист начин како и машките пациенти (машка норма), доколку би биле третирани според „женска норма“ или родово неутрална норма – само според нивната дијагноза. Резултатите наведуваат дека поблиско гледиште на огромните распределени врз државниот буџет кон јавното здравство би биле исплатливи.

Полска

Женските НВО во Полска активно работат на имплементирање на родови буџети. Меѓународната мрежа на организации кои работат на родови буџети е создадена и направено е прелиминарно истражување. Следниот чекор напред е „Родовата буџетска иницијатива во Gdansk” која создаде пилот проект на локално ниво. Неговата методологија беше прилагодена и одобрена врз основа на компаративна студија на најдобри практики и примери на анализа на родов буџет од други држави.

Многу важен аспект беше соработката со буџетски аналитичари од други држави (на пример консултантите на Berlin GBI) како и воспоставување на контакти со Собранието на градот Гданск. На почетокот статистичките податоци беа собрани од различни јавни и други институции во однос на четири целни области: домашно насилство, невработеност и пазар на трудот, здравство, образование. Врз основа на прелиминарното истражување, потребата за подлабока анализа беше идентификувана во области на локални јавни трошоци за пазарот на трудот со посебен фокус кон невработеност.

Наредната фаза се состоеше од развој на прашалници, испраќање на истите и собирање податоци. Во меѓувреме неколку посети беа направени во институциите кои имаат клучна улога при стратешко планирање и носење на одлуки во Gdansk. NEWW исто така доби информации од локални НВО за иницијативите кои тие ги спроведоа во Gdansk кои се фокусираа кон пазарот на трудот. После носење на заклучоците кои покрај компарација со странски примери и решенија кои се веќе имплементирани, се засноваат на информации кои се објавени во извештај (првата публикација на полски јазик за родово буџетирање) и нашироко распространета (неколку конференции, работилници и предавања за родово буџетирање се одвиваа во Варшава, една во Краков). Извештајот користеше бројни различни извори и референци. Тие имаа нееднаков квалитет иако анализата не е секогаш на исто ниво на вклучени детали. Се фокусираше кон идентификување на постапки кои се родово сензитивни. Родовата перспектива беше применета во макроекономска и регионална анализа. Извештајот стана предизвик за понатамошна дискусија за проблемите кои се витални за Гданск како и можни решенија. Ова е исто така сугестија дека анализите од тој вид може да бидат алатка за борба против дискриминација.

Јасно наведе дека родово буџетирање е одлична алатка за градот, локалните власти и локалната заедница. Благодарение на родовата буџетска анализа на NEWW – стратегиите и проектите се повеќе транспарентни. Помага да се интегрираат и публикуваат напорите за општа корист на локалната заедница. Во доста блиската иднина NEWW-Polka ќе организира сесии за обука за локалните консултанти за родово буџетирање, и како резултат на ова 18 лица од различни градови во Полска би можеле да ги распространат информациите и да бидат локални советници на оваа тема во иднина (Понатамошна литература може да се најде на: <http://www.neww.org/>.)

Шпанија

Родова буџетска иницијатива во владата на Баскија

„Родово буџетирање“ искуство¹ е иницијатива на Женскиот институт Emakunde/Basque (Баскиска влада, Баскиска држава, Шпанија) за внесување на родовата перспектива во буџетите на било која јавна администрација, која е вклучена во III план за афирмативни

¹ Сите материјали можат да се најдат на: <http://www.emakunde.es/>.

постапки за жените од Баскија: „Родова перспектива во јавните политики“, во нејзиното прво подзаглавје: „Градење на нормативните и регулаторните капацитети за развивање на родово сензитивни политики во политичките институции во Баскија“. Од 1999 па натаму, Maunder спроведе неколку проекти во оваа насока:

- Елаборација на детална Smart Digital Library („Јавни родови буџети“) со отворен пристап преку интернет (<http://www.emakunde.es/>)
- Семинар на меѓу-ресорниот комитет на Владата на Баскија
- Семинар за следење спроведен од Emakunde (Dr Diane Elson).

Во 2001, одлучија да се пренасочат кон практично поле за имплементирање на пилот проект во рамките на администрацијата на Баскија. Беше создадена работна група, промовирана од Emakunde, која вклучува неколку оддели и која е потпомогната од страна на Rona Fitzgerald. Техничкиот тим исто така беше создаден за да го поддржи целото искуство и луѓето кои имаат учество во истиот.

О 2002, пилот иницијатива беше спроведена со учество на шест владини оддели во Баскија. Заврши со завршна конференција со придонеси од национални и меѓународни експерти. *Секторски извештаи на работната група на Владата на Баскија*, презентирани од страна на различни оддели кои учествуваат во „Иницијативите за родов буџет“. Семинар, декември 2002. *Прирачник* Буџетирање со осврт кон родовите во автономна заедница во Баскија.

Шведска

На сличен начин како и Норвешка, и Шведска има долга традиција за вклучувањето на родовите прашања во главните политики. Во 1994, владата го усвои вклучувањето на родовите прашања во главните политики како своја основна стратегија за постигнување на цели на политиките за родова еднаквост. Оттогаш превземени се различни мерки за да се имплементира стратегијата. Меѓутоа, во 2001, работна група назначена од страна на владата презентираше бројни предлози за да се зголеми работата на оваа тема, и владините канцеларии беа идентификувани како клучни засегнати страни. Како резултат, на крајот на 2002, управен одбор на високото ниво беше назначен од страна на владата со цел да се посочат прашања кои се однесуваат на имплементацијата на родовото вклучувањето на родовите прашања во главните политики во владините канцеларии како што се механизми за надзор, обуки, методи и родови фокални точки при министерствата. Паралелно со оваа работа и со соработката со управниот одбор, проектот за родово буџетирање наречен „еднаков удел“ беше започнат со цел да се започне со работата за родово буџетирање во владините канцеларии. Проектот се фокусираше кон развој на методи, идентификување на услови за обука и собирање на информации во врска со она што е потребно за да се осигура дека родовата перспектива е успешно спроведена во буџетската работа.

Проектот беше спроведен во соработка со Одделот за родова еднаквост и буџетскиот оддел при Министерството за финансии. Важен дел од проектот беше пилот проект, во кој бројни оперативни оддели направија родово анализа во три различни области на политиките (регионален развој, социјални служби и транспорт).

Преку овој проект се направи простор за започнување на процес на родово буџетирање на широка основа, кој имаше за цел да го направи родот видлив низ целиот државен буџетски процес.

Меѓутоа, задачата за воведување на родово перспектива во буџетскиот процес сега се пренасочи од фаза на проектот и стана составен дел на основната работа владата преку две различни одлуки. Во акционен план за родова еднаквост презентирани до парламентот во Јуни 2003, владата превзема иницијатива за да спроведе анализа за

родова еднаквост во сите области на политиките со гледиште на дефинирање на цели и индикатори за резултати за родова еднаквост – т.е. првата фаза од процесот на родово буџетирање.

Работата започна во пролетта 2004 и резултатите ќе бидат претставени до парламентот во 2006. Ова значи поставување на основите за давање на видливост до кој опсег и под кои услови ресурсите во различни области на политиките во државниот буџет се дистрибутира кон различни групи на жени и мажи, девојчиња и момчиња. Ќе биде возможно да се евалуираат резултатите како основа на прераспределба и мерки за да се промовира родова еднаквост. Исто така како резултат на работата на управниот одбор и проектот „Еднаков удел“ во Април 2004, владата усвои план за имплементирање на воведување на родовите прашања во општите политики во владините институции во периодот 2004 – 2009 со посебен фокус кон буџетскиот процес. Планот ќе се следи на годишна основа и ќе биде евалуиран во однос на квалитетот секоја втора година.

Со цел да се исполнат обврзувањата на владиниот план за вклучување на родовите прашања во општите политики како и да се спроведат преку работата со родово анализа и формулирање на цели за родова еднаквост, стратешки поставените координатори за родово анализа се назначени и организациите за родова еднаквост и координација беа поставени во сите министерства. Во 2004-2005 нивната главна задача е да се координира процесот на родово анализа и формулирање на цели за родова еднаквост за областите на политиките во засегнатите министерства. За да ја поддржи оваа работа, координаторите за родова еднаквост и персоналот на Одделот за родова еднаквост учествуваат во 12 месечна програма за професионален развој која се фокусира кон процесот на развој на консултативна улога кај учесниците. Исто така специјални програми за обука и континуирано експертско раководење се обезбедени за административните офицери кои што работат со анализи во министерствата. Обуката примарно се гради врз база на метод на анализа кој се нарекува GERAC основа која е посебно развиена за процесот. Исто така, во последните години владата дополнително разви прилог кон државниот буџет за дистрибуција на економски ресурси помеѓу жените и мажите. Беше воведена во 1988 како прилог кон делот за родова еднаквост во државниот буџет. Меѓутоа, не се здоби со многу внимание до 2003 кога беше ставена како прилог кон финансиските проекции за државниот буџет за 2004 и понатаму се разви не само да ја сумира економската состојба, туку исто така да ги анализира ефектите од социјалниот систем врз различни групи на жени и мажи. Одделно од националното ниво, постојат примери за трудови за родово буџетирање на регионално и локално ниво, на пример за советите од реонот Стокхолм и градот Гутенберг.

Швајцарија

Проект за родово буџетирање на градот Базел¹

Во текот на рецесијата во раните 1990ти Швајцарската конференција за делегати за родова еднаквост и Швајцарската унија за државни службеници му додели на приватен институт задолжение да создаде алатка за да наведе колку што е можно на поедноставен начин дали намалувањето на државните трошоци имаат еднакво влијание врз родовите.

Клучните елементи од оваа аналитичка алатка се: да се истражат промените кои се протегаат низ поголеми временски рамки; да се споредат периодите на експанзија со

¹ За подетални информации: <http://www.frauenrat-bs.ch/gender-budget/>.

периодите на економијата; да се истражи дали прашање кое е посебно релевантно за жените или мажите се промени во различен опсег од просечните трошоци.

Друга карактеристика на овој метод на анализа е дека компарациите не инволвираат суми на пари, туку разлики од просечниот пораст. Оваа алатка ги истражува ефектите врз јавното вработување, користите од трошоците и следењето на трошоци за неплатена работа посебно за жени.

Резултатите може да се најдат во публикацијата од 1996: *An den Frauen sparen?* (Штедење на сметка на жените). Парламентот во Базел последователно ги авторизираше, благодарейќи на значајната работа за односи со јавноста направена од страна на женскиот совет и политичарите, елаборацијата на различниот статистички материјал за градот Базел. Овој мандат исто така придонесе јавната Канцеларија за еднакви права и Канцеларијата за статистика да бидат консултирани. Резултатот од ова е доста детална анализа на исклучоци. Оваа студија е издадена под наслов *Der kleine Unterschied in den Staatsfinanzen* (малата разлика во државните финансии).

Во Јули 2005, владата одлучи дека оваа анализа на случајности во врска со јавното трошење треба да биде ажурирана на годишна основа. Исто така статистичките податоци треба да бидат ажурирани секоја четврта година. Резултатите и промените за време на даден простор и време треба редовно да бидат публикувани со буџетот. Исто така, детална анализа на делумен домен во полето на едукација преку индикатори и референтни броеви треба да се спроведе со помош на надворешни специјалисти.

Турција

Искуство со родово буџетирање во Турција

Родово буџетирање е нов предмет во Турција со доста ограничена примена. Јавните институции и НВО не се многу свесни за овој концепт и пристап и до неодамна објективните услови едвај можеа да се спроведат во пракса. Благодарейќи на некои позитивни развојни дејствија во врска со градењето на капацитети на националната машинерија за родова еднаквост и реструктуирање на буџетскиот процес може да се смета дека сега има потенцијал за воведување на родово буџетирање.

Единствениот познат пример за родово буџетирање во Турција е условниот пренос на готовина за зголемување на бројот на запишани деца на училиште. Бидејќи посетата на училиште од страна на девојчињата е помала отколку за момчињата во основно и средно образование, девојчињата неможат да ги користат услугите и средствата од Министерството за образование на исто ниво како и момчињата. Родовото буџетирање предвидува реструктуирање на приходите и трошоците со цел да се промовира родова еднаквост и проект развиен од страна на Светската Банка имплементиран во соработка со Министерството за образование има за цел да ја поддржи оваа цел. Покровителниот проект (2002- 2006), имплементиран преку Генералниот директорат за социјална помош и солидарност на национално ниво со буџет од 500 милиони долари, има за цел минимализирање на социјалните ризици. Една од компонентите на овој проект е условниот пренос на готовина за сиромашни семејства помагајќи им да ги испратат своите деца во основно и средно училиште. Во рамките на овој проект, првиот чекор кој е превземен од страна на сиромашните семејства во финансиска криза е да се одделат децата од училиште и да бидат испратени на работа. Во соработка со Министерството за образование, со услов дека ќе ги испратат децата на училиште, на семејствата им се исплаќа одредена сума на пари. Иако сумата е релативно мала, плаќањето е повисоко за девојчињата– 22.2% повисоко за девојчиња отколку за момчиња во основно училиште и 39.2% во средно училиште. Од почетокот на проектот до 2005, 535 917 девојчиња и 632 863 момчиња ја искористија оваа пракса. Иако има

помалку девојчиња отколку момчиња, вкупната сума која е исплатена до сега е повисока за девојчињата. Во системот, плаќањето е направено кон мајките. Секоја од нив има своја сопствена банкова сметка и лично ги примаат парите. Овој вид на исплата е доста важен за да им даде моќ на жените во семејството.

Позитивните резултати од проектот се видливи во зголеменото запишување на училиште на децата, но посебно девојчиња и нивните зголемени постигнувања на училиште. Според резултатите од проектот, во 2003-2004 соодносот на девојчиња кои посетуваат средно училиште после 8 одделение е 75.4% за семејствата кои се издржуваат, споредено со општ просек од 38.7% во Турција. Овие соодноси се 74% за девојчиња и 47% за момчиња. Позитивното влијание на проектот со родово буџетирање е јасен од овие статистики.

Велика Британија

Анализа на родовото влијание и шкотскиот буџет

Шкотскиот извршен комитет (The Scottish Executive) го посочи својот план за постигнување на еднаквост преку усвојување на пристап на вклучување на родовите прашања во политиките – воведување на гледиштата за еднаквост кон процесот на воведување на родовите прашања во процесите на општите политики. “Стратегијата за еднаквост¹”, објавена во ноември 2000, наведува бројни постапки кои ја поткопуваат обврзаноста кон воведување на родовите прашања во општите политики и ова вклучува механизми за развој за проценка на влијанието на еднаквоста кон буџетите и плановите за трошење.

Работата да се развијат алатки за родово анализа на буџетот напредува преку пилот работа со одделот за здравство и со одделот за спорт во културен туризам и спорт. Поради дадената природа и здравствените нееднаквости во Шкотска и важноста на здравствените политики во јавните политики, оваа работа дава можност да се започне со прашање, во овој случај здравствена нееднаквост, и да се примени анализа на родово нееднаквост кон политиките и распределбата на ресурси во однос на ова прашање.

Пилот работата започна во Јануари 2005 и се фокусираше на прашањето дали постојат родови разлики како одговор на иницијативи во здравствените и спортските портфолиа и да се направат врски кои ја посочуваат взаемната природа на нееднаквост. Одбраните програми се превенција/забрана на пушење и програмата за активни училишта. Ова ја рефлектира одлуката да се насочи фокусот кон здравствените нееднаквости помеѓу младите луѓе во Шкотска со цел работата да биде овозможена во временскиот период кој е одреден за овие пилот проекти. Исто така, работата беше структурирана на начин на кој се повикуваат на научени нешта во смисол на поврзување на политиките и процесот на распределбата на ресурси и да обезбедува изработен пример како да се пристапи кон родово буџетска анализа во рамките на Шкотскиот комитет. Методологијата вклучува:

- Преглед на литература за да се идентификуваат докази за родови разлики во областа на политиките.
- Одредување на формулирањето на политиките и процесот на распределба на ресурси во однос на овие две иницијативи преку интервјуа со клучни засегнати страни во рамките на комитетот и во јавни тела кои се инволвирани во применување на иницијативите.

¹ *Стратегија за еднаквост: Здружено работење за еднаквост. Scottish Executive, Ноември 2000.*

- Елаборацијата на насоките за службените лица кои водат заклучоци од пилот работата и меѓународните најдобри практики.
- Изготвување на извештај за напредокот на пилотите кои го сумираат прегледот на литература, анализа на резултатите и некои препораки за понатамошна работа на анализа на родови буџети.
- Краток нацрт на пилот работата за вклучување во нацрт буџетот да биде претставен во Септември 2005.
- Акционен план за наредната фаза на работата во рамките на Шкотскиот извршен комитет

Иницијативата е раководена од единицата за еднаквост и одделот за финансии при Шкотскиот комитет. Единицата за еднаквост донесе лице за работа проект во времетраење од шест месеци со цел да ги изготви процесите за политиките и распределбата на ресурси и да се фокусира кон здравствениот пилот. Тим при каледонскиот универзитет во Глазгов направи преглед на литературата во врска со спорт и исто така ги евалуираше програмите на активните училишта. Исто така, проектот имаше два советници со поставена техничка експертиза во областа на анализа на родовиот буџет.

Целта на пилот проектот е да се идентификуваат основните механизми инволвирани во исполнување на владината обврзаност кон анализа на родовите буџети, наведена во Стратегијата за еднаквост од 2000, и да обезбеди податоци за понатамошна работа во иднината во однос на родова буџетска анализа и еднаквост во однос на шкотскиот буџет. Поради тоа, клучно барање е да се направи врска помеѓу целите на политиките, приоритетите за интервенција и процесот на распределба на ресурсите.

Во работењето кон проценка на влијанието на еднаквоста на буџетите и плановите за трошење, Шкотскиот комитет иницијално одлучи да се фокусира кон род, бидејќи ова е област во која има најголеми развојни дејствија во други земји од кои може да се научи. Исто така, податоците се попристапни за родови отколку други области поврзани со еднаквост. Родовата анализа исто така може да се користи начин да се откријат фактори кои придонесуваат кон нееднаквостите за групите низ поширок спектар на еднаквост.

Нордски Совет на Министри

Нордскиот Совет на Министри спроведува нордски проекти за соработка во периодот 2004-2006 кои имаат за цел да ја зголемат интеграцијата на родовата перспектива и перспективата за еднаквост во нордиската финансиска политика. Во нордиските земји постојат бројни студии кои ги посочуваат прашањата за родова еднаквост во различни области на политиките:

Буџетски додатоци: Распределба на економски ресурси помеѓу жени и мажи

- Студија на распределбата на ресурсите во индустријата за елени
- Студија: Родова перспектива во здравствената грижа
- Студија на распределбата на ресурсите во земјоделството
- Студија на буџетот на локалната самоуправа
- Студија за поддршка на културата и рекреативните активности за младите
- Студија за еднаквите можности во програмата за момчиња и девојчиња
- Анализа: Родова анализа на законите за здравјето и заштитата на работното место и студии може да се најдат на интернет страницата <http://www.norden.org/gender>.

Прилог I

Членови на групата на сепцијалисти за родово буџетирање (EG-S-GB)

Албанија

- Г-а Lavdie Ruci Генерален Секретар, Министерство за култура, млади и спорт

Австрија

- Г-а Gabriele Michalitsch Претседавач со групата EG-S-GB. Професор, Оддел за Економија III, Виенски Универзитет за економија и бизнис администрација.

Белгија

- Г-а Nathalie Holvoet Истражувач, Институт за развој на политики и менаџмент (IDPM)

Франција

- Г-дин Xavier Froment Adjoint de la chef de service, Service des Droits des Femmes et de l'Egalité, Ministère de la Parité et de l'Egalité professionnelle

Норвешка

- Г-а Anne Navnøг Заменик претседавач на групата EG-S-GB. Советник, Министерство за деца и семејни прашања

Шведска

- Г-а Anna-Marie Sandquist Експерт за родов буџет, Министерство за индустрија, вработување и комуникации, Оддел за родова еднаквост

Прилог II

Услови за работење за групата на специјалисти за родово буџетирање (EG-S-GB)

1. Име на комитетот

Група на специјалисти за родово буџетирање (EG-S-GB)

2. Вид на комитет

Комитет на експерти

3. Извори на условите за работење

Управен одбор за еднаквост помеѓу жените и мажите (CDEG)

4. Услови за работење

Под покровителство на управниот комитет за еднаквост помеѓу жените и мажите (CDEG), групата на специјалисти има добиено задача на изготви нацрт насоки за земјите членки или за воведување на родово буџетирање или кога се земаат во предвид реформите на ова поле.

При изготвување на овие насоки, групата ќе ја земе во предвид работат која е веќе спроведена во оваа област од страна на CDEG, Европската Унија, Нордискиот Совет на министри и други меѓународни организации.

5. Состав

a. Групата се состои од шест специјалисти од следниве земји членки: Албанија, Австрија, Белгија, Франција, Норвешка, Шведска.

b. Буџетот на Советот на Европа ќе ги сноси трошоците за патување и живеење на еден специјалист од секоја од горе наведените земји. Други земји членки може да именуваат специјалисти кои ќе ги следат состаноците на групата на свој сопствен трошок.

c. Пожелни квалификации на лицата кои делуваат во групата на специјалисти: експерти и истражувачи во областа на вклучување на родовите во општите политики, поточно во родово буџетирање.

d. Парламентарното собрание на Советот на Европа и Конгресот на локални и регионални власти на Советот на Европа може да именуваат претставник за да ги следи состаноците на групата, без право на глас но со покривање на трошоците врз база на нивното учество во редовниот буџет.

e. Советодавниот комитет за еднакви можности за жените и мажите од Европската Комисија и Комитетот за женски права и еднакви можности од Европскиот Парламент може да испратат претставници за да ги следат состаноците на групата, без право да се гласа или да се покријат трошоците.

6. Методи за работа

Во рамките на своите услови за работење, групата ќе има можност да ги има било кои контакти или консултации со заинтересираните професионалци и останати лица кои што ги смета за потребни за имплементација на своите услови за работење, поточно преку сослушувања или пишани консултации.

7. Траење на условите за работење

Овие услови за работење истекуваат на 31 Декември 2004.

Прилог III

Прашалник за родово буџетирање пратено до членките на CDEG

1. Што е направено за да се имплементира примената на родовото буџетирање во редовните политики во буџетскиот процес во вашата држава (локално, регионално и/или национално ниво)?
2. Што го иницира овој процес на родово буџетирање?
3. Кои области на политиките се инволвирани?

- Образование
- Поле на труд
- Регионален развој
- Транспорт
- Здравствена грижа
- Останато ... (ве молиме точно да наведете).

4. Кои засегнати страни се инволвирани и кои улоги ги имаат?

5. Како се организира распределбата на човечки и финансиски ресурси?

6. До кој опсег статистиките кои се разделени според родови се достапни во врска со иницијативата за родово буџетирање?

Кој ја обезбедува оваа статистика?

- Канцеларија за централна статистика

ЗАСЕГНАТИ СТРАНИ

УЛОГИ

Иницирање

Истражување

Лобирање

Имплементирање

Координирање

Евалуација

Техничка поддршка и обука

Финансиска поддршка

Останато (ве молиме точно да наведете)

Локална власт

- Приватен институт
- Институт за истражување
- Останато ... (ве молиме точно да наведете)

7. Дали било каква физибилити студија е спроведена во врска со родово буџетирање? Доколку да, ве молам обезбедете било какви релеванти информации.

8. Дали се имате соочено со било какви пречки и/или проблеми при имплементацијата на воведувањето на родот во политиките во буџетскиот процес?

9. Кои конкретни примери за иницијативи за родово буџетирање постојат на локално/регионално/национално ниво? Доколку е можно, ве молам користете го приложениот формулар за презентирање на примери.

Прилог кон прашалникот за проекти за родово буџетирање
Краток опис на процесот на буџетирање
Краток опис на проектот за родово буџетирање
Кој ја превзема иницијативата за да се започне со проектот?
Кој е одговорен за неговата имплементација?
Кога започна проектот? Колку долго се очекува дека ќе трае?
Која е целта на проектот? (Накратко опишете ги содржините)
Какви резултати се очекуваат?
За кои области на политиките станува збор? (поле на пазар на трудот, образование, здравствена грижа, политики за транспорт и тн.)
Кои нивоа на политиките се засегнати? (Национални, регионални, локални)
Какви техники и алатки се користат за да се започне проектот во пракса?
Дали има потреба да се развијат нови алатки?
Кои засегнати страни се инволвирани во имплементација на проектот? (Министерство, парламент, НВО и тн.)
Дали имаат некаква посебна обука? Каква обука им е потребна?
Кои се резултатите од проектот до сега?
Кои проблеми се сретнуваат при имплементацијата на проектот?
Како овие проблеми се надминати?
Кој е одговорен за мониторинг на проектот?
Кои методи се користат за мониторинг?
Ве молам направете референца за понатамошно читање на материјали за проектот (членови, извештаи и тн. – на Англиски или Француски доколку е можно)
Кој може да се контактира за повеќе информации за проектот?

Прилог IV

Библиографија

- Bakker, Isabella** (1994, ed.): *The Strategic Silence. Gender and Economic Policy*. London.
- Bakker, Isabella, Elson, Diane** (1998): *Towards Engendering Budgets*. In: Canadian Centre for Policy Alternatives 1998, p. 297-324.
- Bakker, Isabella, Elson, Diane** (1998): *Für ein Budget, das mit Frauen rechnet. Ansätze zu einer makroökonomischen Analyse von Staatsbudgets aus Frauensicht*.
In: Olympe. Feministische Arbeitshefte zur Politik 9, p. 50-61.
- BEIGEWUM (Beirat für gesellschafts-, wirtschafts- und umweltpolitische Alternativen)** (2002): *Frauen macht Budgets*. Staatsfinanzen aus Geschlechterperspektive. Wien.
- Bellamy, Kate** (2002): *Gender Budgeting. A Background Paper for the Council of Europe's Informal Group of Experts on Gender Budgeting*. CDEG-GB (2002) 4.
- BMF (Bundesministerium für Finanzen)** (2002): *Is the Austrian tax system really "gender-neutral"? Results of a wage- and income-tax comparison between men and women*. Wien. (<http://www.bmf.gv.at>).
- Budlender, Debbie, Elson, Diane, Hewitt, Guy, Mukhopadhyay, Tanni** (2002): *Gender Budgets Make Cents. Understanding Gender Responsive Budgets*. Commonwealth Secretariat/London.
- Budlender, Debbie, Hewitt, Guy** (2002): *Gender Budgets Make More Cents. Country Studies and Good Practice*, Commonwealth Secretariat/London.
- Budlender, Debbie, Sharp, Rhonda, Allen, Kerri** (1998): *How to do a gender-sensitive budget analysis: contemporary research and practice*. Canberra/London.
- Çalar, Gülay** (2002): *Engendering der Makroökonomie: Chancen und Grenzen feministischer Ansätze*. In: *femina politica*, 1/2002, p. 48-57.
- Cecchini, Isabel, Cornet, Annie et Holvoet, Nathalie** (2003): *Projet « gender budgeting » (dans le cadre du projet global « gender mainstreaming »). Rapport de synthèse/Gendergevoelig budgetteren. Syntheserapport van het project "gender budgeting" in het kader van het globaal project "gender mainstreaming" opgericht door het federale beleidsniveau*. Brussel, Institut pour l'égalité des femmes et des hommes/Instituut voor de Gelijkheid van Mannen en Vrouwen.
- Cecchini, Isabel, Cornet, Annie et Holvoet, Nathalie** (2003): *Analyse budgétaire en terme de genre et d'égalité hommes/femmes : réduire les inégalités et améliorer ses performances : un défi pour les services publics/Gendergevoelig budgetteren: Ongelijkheid verminderen en efficiëntie verhogen: een uitdaging voor openbare instellingen*. Brussel, Institut pour l'égalité des femmes et des hommes.
- Elson, Diane** (1997): *Tools for Gender Integration into Macroeconomic Policy*. In: *Link in to Gender and Development* 2/Summer 1997, p. 13.
- Elson, Diane** (1999): *Commonwealth Gender Responsive Budget Initiative: Background Papers*. London/ Commonwealth Secretariat.
- European Parliament** (2003): *Public hearing on "Gender budgeting – the gender perspective in the public budgets"*. Report on "Gender budgeting – building public budgets from a gender perspective" by Ms Fiorella Ghilardotti, member of the Committee on Women's Rights and Equal Opportunities. 2002/ 2198 (INI).
- Gubitzer, Luise, Trukeschitz, Birgit** (eds., 2004): *Frauen und Budgets*. Frankfurt/Berlin/Bern.
- Himmelweit, Susan** (2002): *Making visible the hidden economy: the case for gender impact analysis of economic policy*. In: *Feminist Economics*, Vol. 1/8, p. 49-70.

- Himmelweit, Susan** (2001): *Tools for Budget Impact Analysis: Taxes and Benefits*, UNIFEM-OECD/Nordic Council Conference on Gender Responsive Budgeting. Brussels, October 2001.
- Hofbauer Balmori, Helena** (2003): *Gender and Budgets. Overview Report*. Brighton (<http://www.ids.ac.uk/bridge/>).
- Hunt, Karen, Budlender, Debbie** (1998, eds.): *Money matters – Women and the Government Budget*. Capetown.
- Manske, Alexandra, Young, Brigitte** (2002): *Engendering der Makroökonomie: Eine Einleitung*, „What is Feminist Economics all about?“. In: *femina politica*, 1/ 2002, p. 9-12.
- Michalitsch, Gabriele** (2001): *Budgetäre Imperative patriarchaler Restrukturierung. Über geschlechterpolitische Defizite*. In: WIWIPOL (ed.): *Wirtschafts- und sozialpolitische Alternativen zum Regierungsprogramm*. Wien, p. 47-62.
- Michalitsch, Gabriele** (2003): *Wer, wie viel, für was? Gender Budgeting und öffentliche Finanzen*. In: Dackweiler, Regina Maria/Hornung, Ursula (eds.): *Frauen-Macht-Geld*. Münster, p. 228-244.
- Michalitsch, Gabriele** (2005): *L'état c'est lui. Budget-Entwürfe feministischer Theorie*. In: Gubitzer, Luise/Trukeschitz, Birgit (eds.): *Frauen und Budgets*. Frankfurt/ Berlin/Bern.
- Rake, Katherine** (2002): *Gender Budgets. The Experience of the UK's Women's Budget Group*. In: Frauenrat Basel-Stadt/ Gleichstellungsbüro Basel-Stadt (ed.): *Gender Balance – Equal Finance*. Basel, p. 14-20.
- Reeves, Hazel, Sever, Charlie** (2003): *Gender and Budgets. Supporting Resources Collection*. Brighton (<http://www.ids.ac.uk/bridge/>).
- Sarraf, Feridoun** (2003): *Gender- Responsive Government Budgeting*. IMF Working Paper.
- Sen, Gita** (2000): *Gender Mainstreaming in Finance Ministries*. In: *World Development* 28/7.
- Sen, Gita** (2002): *Engendering von Finanzministerien*. In: *Femina politica* 1/2002, p. 58-70.
- Sharp, Rhonda** (2003): *Budgeting for equity. Gender budget initiatives within a framework of performance oriented budgeting*. UNIFEM/New York.
- Sharp, Rhonda, Broomhill, Ray** (2002): *Budgeting for Equality: The Australian Experience*. In: *Feminist Economics* Vol. 1/8, p. 25-4.
- UNIFEM** (2002): *Gender Budget Initiatives: Strategies, Concepts and Experiences*. UNIFEM/New York.

Интернет страници на меѓународни организации

UNIFEM www.unifem.org/www/genderbudgets/work/html

UNDP www.undp.org/gender

World Bank www.worldbank.org/wbi/publicfinance/gender/htm

International Monetary Fund www.imf.org

OECD www.oalis.oecd.org/oalis/2002doc.nsf

The Commonwealth Secretariat www.thecommonwealth.org/gender

Asian Development Bank www.unisa.edu.au/pacificproject/

International Development Research Center-Canada (IDCR) www.idrc.ca/gender

Gender responsive budget initiatives www.gender-budgets.org

Nordic Council of Ministers www.norden.org/gender

Интернет страници на земјите членки на Советот на Европа

Austria <http://www.bmf.gv.at>

Germany <http://www.genderbudgets.de>

Poland <http://www.neww.org>

Sweden <http://www.naring.regeringen.se>

Switzerland <http://www.frauenratbs.ch/gender-budget/>

**Equality Division
Directorate General of Human Rights - DGII
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex**